

LEONARDI

DE PORTIS IVRISCONSULTI VI

CENTINI DE SESTERTIO PE

CVNIIS PONDERIBVS ET

MENSVRIS ANTIQVIS

LIBRI DVO.

Kraus
1-18-43

EGNATIVS LECTORI.

NIL Erat in oī līaria re nostrati pplexū inuo-
lutūne magis: q̄ hāc ipsa priscoꝝ numeroꝝ expli-
candi ratio. nihil iplicatius olim ēt doctis hoībus
nīsum: q̄ cū ueterē auri argētiq; usum: numismata: eoz; pre-
cium: multaz; deniq; rez; pondera: ac mēsuras attigissent.
Quare ita plane factū ut millesimū & amplius abhinc annū
res hāc tota maxime necessaria & perutilis nīs hoībus aut
reliēta: aut ignorata sit. Et iacuisset hāc sane pars diutius al-
tissimis oppressa tenebris, nisi Portius noster cū Maior; suo
rū gloria celebris, q̄ Vicētiā iā pridē florēs longe lateq; ter-
rā Italiā hodie peruagat; tū sua laude illustris rem obscurā
primus tentare ausus feliciter illustrasset. Nec uero uendica-
tā hāc Portio nō ut auctori palmā docti hoīes (vt opinor)
inique ferēt. siq̄dē meminerūt illi multos iā ānos huic egre-
gio hoīs iauēto testimoniū in annotationibus in Tranquil-
lū meis a me eē tributū. Est. n. hic uir cū ceteris artib;: quā
qdē dignā libero sint, ornatus oīb;: tū acer inuestigator &
diligēs eaz; rez;: quā suapte natura inuolutā: cū primū inge-
nio & idustria explicatā fuerint: magnā laudē hoī pariant.
Erit igif; hic tibi libellus lector optime studiosus pellegen-
dus. hūc tu ut ī manib; frequēter habeas, non solū Portii ip-
sius grā: cui etiā atq; etiā debes: ueꝛ; etiā rei ipsius pulchri-
tudine & fructu uelim. nec ille plane expectationē frustrabi-
tur tuā. Nā cū oīum studiorū: literarūq; cognitio expectēda
nobis sit: hāc quoq; pars minime contēnenda. quā qd sēster-
tiū, qd talētū, quā auri argētiq; priscis seculis pportio, qui
pūinciāz; regūq; uetēz; ac Romani maxime Imperiū reddi-
tus fuerint: mēsurā deniq; ueteres omnes ac rerum ponde-

ra explicantur . quod si hodie in una altera ue Ciuitate ma
gni saepe uiri iudicati sunt illi, qui aut perite rationes confi
ciant, aut omnem explicandæ pecuniæ traiciendæ ue ratio
nem probe calleant (siquidem in omnibus imperiis pecu
niaria hæc ratio plurimum ualere semper existimatur : ut
non male bellorum nerui & regnoꝝ thesaurus esse dicatur)
quid de Portio sentias ? qui breui admodū opusculo ueluti
in tabella, pictum tibi uniuersum hūc orbem (ut ita dicam)
pecuniæ depinxerit : ut omittam eum fructū, quē humanio
ris literaturæ nostratis studiosi iam maturum ex Plinio, ex
reliquis percipient, qui ante hac acerbitate immaturitateq;
sua, quod ad hanc partem attinet : ingratus haberetur & in
iucundus, bene Vale.

LEONARDI DE PORTIS IVRISCON-
sulti Vicentini de Sestertio Pecuniis ponderibus
& mensuris Antiquis, Liber Primus.

COMMERCIA RERVM

permutatio cuiusq; superflua & ne-
cessaria: & cepisse ratio subest:
& certissimi autores prodidere:
postea emptiones & uenditio-
nes ex usu & commodo reperta,
quom metallum iam in hominum
cognitionem deuenissent: qui-
bus diuersa postea precia imposi-
ta sunt, prout, quæq; speciosa co-
moda aut rara credita, aurum uero cur aliis precio & digni-
tate: præstet non ex his tantum processisse: sed ratione na-
turali & ex arcanis philosophiæ deprompta pleriq; credi-
derunt, quippe cum natura: cui nihil perire potest: in conti-
nua tamen suarum partium transmutatione uersetur: eas me-
rito præstatiores: quæ huiusmodi transmutationi minus ob-
noxia reperirentur: homines existimarunt ut magis defeca-
tas & propius ad naturam principiorum accedentes: quæ sane
in corruptibilia sunt: & sua puritate ab omni iniuria conuer-
sionis præseruantur. Cum igitur aurum cui nihil igne depe-
rit nec situ: nec flammis corrumpatur: nec in aliam speciem
quo minus naturam suam retineat: transmutari possit: non
facilitate: pondere: colore quibus multis cedit: sed ut perfe-
ctum naturæ opus: nedum aliis metallis sed omnibus illius
partibus dignitate præstantius & preciosum magis non im-
merito iudicarunt: quibusdam paucis exceptis ut carbuncu-

*Aurum cur aliis
præstet,*

lis: adamantibus: & aliis non permultis eadem fortasse ratione uel solo luxu & hominum libidine commendatis. Cū metalla igitur ad commercia uetere illo permutandarum mercium usu commodiora in usu esse cepissent: una cum his statim cupiditates & earum comites fraudes & auaricia & cuncta scelera prodire. Quæ bona omnia & commoda bonis initiis reperta ad malos semper exitus & hominum perniciem conuerterunt. Hinc Promethei fabulam originem coepisse reor: quom furatum ignem Ioui. s. rerum cognitionem & prudentiam ecœlo traxisse: cum in maliciam conuersam animaduerneret: poenituiffe illum credi par est. & aquilam eius iecur cupiditatis sedem & causam incessanter rōfisse non sine occulto & utili mystério finxit antiquitas. quo poenitentiam & poenam obiter significaret eius: qui mortale gen⁹ sua illa felici & beata simplicitate priuasset. hinc illa iniqua & vulgata metallorum infectatio ueluti malorum omnium causam præstiterunt: cum iure ac merito nerui terræ & præcipuum naturæ opus appellari possint. prius enim ex iis utilitates: postea cōmercia repta sunt. Quæ. N. exerceri ars? quid utile? quid pulchrū fieri sine ferro potest? & si ad cedes & urbium ex pugnationes & ad omnia mala hoies postea conuertere: qd est quod ferro imputetur? aris argenti auri & aliorum metallorum commoda ad medicinam & alios necessarios usus longum esset referre: si ex cupiditate tanti boni orta est auaricia & inde omnia mala cur metalla infectamur? sed illis omiſſis: non ne commercia & hominum conuentus his præcipue constant? non ne mutuo usu & consuetudine disciplinæ & artes inuentæ? ex quibus prudentia: iusticia: pietas: & reliquæ uirtutes originem traxere: non ne ciuitatibus & oppidis fabricandis occasionem

prestiteret? profecto quod intelligant: quod cognoscant: quod
a feris distet: & denique quicquid boni habeant mortales: pro
maiori parte metallis acceptum ferre possunt. quod non so-
lum ratione: sed etiam exemplo iam domestico demonstrari
potest. Quanto minus a feris suis, elephantis, simiis, & aliis
huiusmodi paulo mitioribus quam a nobis differunt homines
illi in extremis mundi partibus ab hispanis nuper inuenti?
cur cum eandem faciem & membra habeant non eosdem sen-
sus & iudicia? Non has differentias natura fecit. cui satis fuit
hominum genus ad percipiendas disciplinas idoneum ma-
gis quam cetera animalia procreare. ipsi homines mutuo usu se
inuicem docentes quod quisque sciret: prudentiores effecti
sunt: sicut aliquando & illi postea mali: ut nos: & eorum
malicia non commercia metallis contracta erunt in causa:
Quibus sublatis omnes quidem artes: mores: disciplinae:
& cuncta bona una deficerent: & citius nos illis homini-
bus pene feris similes: quam nobis illi efficerentur. Sed lon-
gus fortasse quam decuit: euagatus sum: ut diluerem immeriti
tam calumniam principum boni: Ad proposita nunc accedam.
CRudibus metallis primo teretibus ut uirgulis: uel in la-
titudinem diffusis postea ad reprimendas adulterantium
fraudes signatis in communibus usus fuisse mortales satis con-
stat. quibus diuersis imaginibus impressis hominum & ani-
malium: ut sagittarii: nocturnae: & aliarum rerum diuersa no-
mina imposita sunt: ut Darici Philippi a regibus. a ponde-
re numero & rebus impressis graecis drachmae: Tetracini:
oboli: minae: latinis Denarii: bigati: quadrigati: sestertia &
generali uocabulo nummi: seu pecunia appellati sunt. Quo-
rum nomina & precia adeo iam uoluentibus seculis in des-
uetudinem abierant: ut pauci quid denarii: minae: talenta:

paucissimi qd festeria :uel forte nulli (absit uerbo inuidia)
nostro auo intelligerent: ita ut scirent pecuniis nostri tem
poris conferre. Quapropter quom stipēdia militum: red
ditus: & thesauros populorum & regum tributa gentibus
imposita: conditiones federum: priuatoꝝ diuitias: impen
sas ædificiorum: deniq; precia rerum apud antiquos aucto
res posita: unde multa in exemplum & ad nostram institu
tionem trahi possunt: cognosci maxime operæ precium ar
bitraretur: quid in hac materia confusa & difficili inuenerim
utilitate rei: & multorum stimulis impulsus qualicunq; sti
lo tradere constitui: cum in huiusmodi rerum cognitione
non stili gloria: sed inuenti utilitas censeretur: eoq; ma
gis in hoc quia in discutiendis his nedum pecunias sed pon
dera antiqua obiter quoq; excutere & nostris conferre ne
cesse fuit. Quibus liquorum & seminum mensuræ facillima
disquisitione elici & cognosci poterunt: quod maxime le
gentibus utile & iocundū fore putauī. His paucis præmis
sis: quæ professus sum: aggrediar. Diuersi ponderis & no
minis fuisse talēta apud antiquos satis constat: Egyptium:
phoenicium: babylonium: & alia quoq; rationes pretermisi
q; ad ea quæ dicturus sum: non multū conferre existimaui.
sed duo præcipue in usu fuisse: uidelicet maius euboicum ap
pellatum: quod in se habuit mnas quas latini minas dixere
octoginta: & Atticum quod sexaginta: mīna in se habuit
drachmas centum. Drachma scrupulos tres: scrupulus obo
los duos: obolus siliquas tres: Libra romana quam eandem
fuisse qua nos utimur nedum coniectura: sed uera computa
tione puto me reperisse: uncias in se habuit duodecim: un
cia drachmas octo: & sic libra drachmas nonaginta sex: Un
cia & Drachma in numero nostræ & antiquæ libræ conue

niunt: quia totidem nostram librā constituent: Drachmas
uero, & uncias antiquas nostris conuenire duplici argumen-
to & utroq; probabili: & quasi demonstratio puto depre-
hendisse: cum apud antiquos: & nostro æuo drachmam esse
octauam partem uncia constet & denarii antiqui: quos fre-
quentiores pondere drachmæ fuisse inferius apparebit: nūc
diuersissimus in regionib⁹ reperti octo nostram (sicut & an-
tiquam unciam) et nonaginta sex librā impleant. Præterea
sicut uncia nostri temporis charactos. cxliiii. continet: quo
pondere fere minimo monetarii, & aurifices nunc utuntur.
Drachma uero quæ est octaua pars uncia charactos. xviii. ita
antiquam unciam & drachmam totidem siliquas: ex com-
putatione pmissa apparet habuisse: Siliquas uero antiquas
nostris caractis conuenire & nomine / & effectu omnibus:
qui experiri curabunt constare poterit. Quia pro siliqua se-
mina illius pomi siue fructus quæ Græci ceratiū, Nostri vul-
go nunc charobam appellant accipiebant: & inde græco
corrupto uocabulo pro siliquis caracti nomen in usu esse
cœpisse librando deprehendi / quia eiusdem sunt ponderis /
si semina pleniora / & matura / & non flaccida, & exhausta eli-
gantur: Sed Romani in mētionē pecuniæ: & maxime sester-
tii / ut inferius demonstrabitur. Mina. s. pondo inferius de-
clarando: & non sua libra communi usi sunt / ut in numero
rotundo: uidelicet drachmarum centum / ut talento / & se-
stertio conueniret. Libra Attica i se habuit drachmas. lxxv.
quæ postea in pondere aliarum rerum in suo statu perseue-
rauit: in pecuniis uero ut sine detrimento creditorum debi-
tores subleuantur / ex decreto Solonis ad centum drach-
mas excreuit: & Mina appellata fuit (ut Plutarchus in eius
uita) Hæc quæ de talēto / mina & aliis ponderibus superius

dixi / si quis exquirere uoluerit / præter ea: quæ sparsim apud
auctores reperiuntur ordine omnia in tractatu metrico de
ponderibus in uolumine Prisciani inserto uideri potest. Pon
dera antiqua nostris conferre meus labor fuit / quæ ad decla
rationem sesteritii / ut necessaria præmissi: Athenienses ali
quando non solum diuitiis / celebritate / potentia : sed etiã
bonis artibus / disciplinis / moribus / institutis / & maxime po
litia : & elegãtia florere: quos Romani potentiam adepti
cognoscentes cæteris præstare gentibus / in multis imitati
sunt diuersi ponderis: ut & aliæ gentes argenteum nũmum
signauerunt / & drachmas / & tetrachinos a pondere cogno
minatos: sed in præcipuo usu habuerũt: nummos pondere:
& nomine drachmæ : & alios diuersi ponderis effigie no
ctuæ signatos: qui adhuc frequentiores in ruinis: & apud au
ctores maxime gratos in mentione pecuniæ reperiuntur:
& in præalegato tractatu fit mentio: & Plutarchus designa
tis effigie noctuæ in uita Lysandri / & alibi de drachmis at
testatur / Romani rudi ære primum / sed post Seruium Tul
lium regem signato usi sunt: ut asses qui primum librales te
ste Plinio / loco inferius adducendo: & Gellio libro. xx. cap.
primo urgente bello unctiales cum nota Iani bifrontis: & ro
stri nauis : & alii effigie pecudum / unde pecuniæ dictæ si
gnati fuerunt: cuius notæ, & ponderis antiquissimos uidi, &
appendi. Argento signato uti coepisse Romanos quinq; an
nis ante bellũ Punicum attestat Plinius libro. xxxiii. cap. iiii.
& quia nummus argenteus pro decem libris æris permuta
batur: denarius appellatus est pro quinque quinarius : sester
tius pro duabus libris & semisse: Sed quum postea asses vn
ctiales fieri ceperunt placuit denarium pro assibus. xvi. Se
stertium pro quatuor permutari / & sic semp sesteritius fuit

quarta pars denarii, quem tamen (ut nomē significat) in stri-
pendiis: & apud auctores in mentione pecuniæ semper pro
decem assib⁹ receptum fuisse Plinius loco superius adducto
testat^r: & Plutarchus in uita Camilli quum scribit ei poenā
indictam a Populo. xv. assium: declarat eam summā. M. D.
drachmas conficere. Linius eodē loco. xv. mill. grauis æris
fuisse dānatum: & Linius in actis Seruii Tullii regis in men-
tione census scribit primam classē ex iis: qui centum mil-
lia æris: uel supra census haberēt. Secūdā ex iis: qui a. lxxv.
millibus usq; ad cētum millia. Dionysius Halicarnaseus eo
dem loco scribit primam classē fuisse ex iis, qui cētum mi-
nas, uel supra haberēt in cēsu: Secūdā a decem drachma-
rum millibus / quæ summa eadem est usq; ad. lxxv. minas.
Item Linius libro sexto primæ Decadis scribit Camillo di-
ctatori per Tribunos Plebis quingentorū milliū æris mul-
ctam indictam: si quid pro dictatore egisset. Plutarchus ea-
dem scribēs quinq; myriadum drachmarum argenti poenā
indictam: quæ summa quinquaginta millia denariorū signifi-
cat: quæ decies multiplicata quingenta millia æris efficiet:
& ex hiis, & reliquis: quæ sequūtur apparet: quom apud au-
ctores poena uel præmium grauis æris reperitur semper in-
telligi debere de assibus qui. x. singulos denarios represen-
tabant: et denarios pondere drachmæ in frequentiori usu
fuisse: quos ut asses uariante tempore mores uario ponde-
re signatos: et tandem ad imitationē Atticorū in Drachma
resedisse opinor. Denarium Romanum: siue Nummū argē-
teum reperio aliquando fuisse pondere drachmæ adiecta
parte tertia: et sic scrupulorum quattuor. Tres. n. scrupuli
faciunt drachmā: et iste denarius ad computationē Talēti
magni conuenit: quod erat minarum. lxxx. et librarum Ro-

manarum. lxxxiii. et vnciarum. iiii. et sic eodem modo sex
millia huiusmodi denariorum: qui scrupula continent quat-
tuor / faciunt talentum maius / quo eorum qui Drachmae sint
pondere / talentum minus / quod erat minarum. lx. et. lxxii.
huiusmodi deinde signabantur ex libra argenti: et de hoc de-
narii quattuor scrupulorum intelligit Liuius libro quarto
Decadis quartae prope finem: quum dicit signati argenti. lxxxiiii.
fuerunt atticorum tetracinarum / trium fere denariorum in sin-
gulis est pondus: cum tetracini dicantur a quattuor drach-
mis: et sic scrupulorum duodecim: et cum singuli tetracini
essent ponderis trium denariorum: apparet denarios aliquan-
do fuisse ponderis quattuor scrupulorum. scilicet drachmae addi-
to scrupulo: Alium fuisse et frequentiores / ex quibus mul-
ti antiquissimi adhuc reperiuntur, ponderis paucis ultra drach-
mam: adeo quod in qualibet uncia drachma comminueretur,
et sic ex uncia denarii septem: Et de hoc credo intellexisse
Plinium libro. xii. capite ultimo, quum scribit / drachma At-
tica fere denarii argentei habet pondus: sed ita expres-
se exponit Cornelius Celsus libro quarto capite. xii. de ra-
tione ponderum: quum dicit in uncia pondus denarii septem:
et huic computationi conuenit auctoritas Plinii, quem Her-
molaus uitiatum credidit libro. xxxiii. capite. viii. in fine quum
dicit Iustum esse ex libra argenti. lxxxiiii. denarios signari:
quem locum Hermolaus ut uitiatum correxerat, et tamen si re-
cte computetur quod in uncia sit pondus denariorum septem:
Ex duodecim uncis, et sic ex libra potuerunt signari. lxxxiiii.
denarii. denique crescente auaricia ad imitationem Graecorum
pondere drachmae denarii signari ceperunt: et ii frequentio-
res apud authores, et in ruinis: et in thesauris passim reperi-
untur, et talento / et mina / et sestertio magis conuenientes

ex quibus plurimos antiquissimos, et diuersis notis signatos
diuersissimisq; in regionibus repertos uidi, et appensos om
nes ponderi drachmæ conuenire deprehēdi: quod maximā
fuisse coniecturam Romanæ iustitiæ regi Taprobanes Pli
nius attestat libro. vi. capite. xxii. quum in capriua pecunia
denarios pari pondere: et diuersarum imaginū reperisset:
et si magnitudines: et non imagines in libris impressis cor
rupte legatur: tamen in antiquissimo manuscripto imagi
nes & non magnitudines legi & recte: & hos fuisse proprie
denarios: uel magis communes attestat Liuius libro quarto
Decadis quartæ: Vltra q̃ hui⁹ ponderis frequētiore adhuc
reperiuntur: & inferius autoritate aliorum comprobabit,
quū scribit Achæos a Flaminio admonitos redemisse suos
itali generis per totam Achaiam: eamq; redemptionem cē
tum talentis steterisse Achæis: quum quingētos denarios pre
cium quod redderetur dominis p̃ singulis seruis statuissent,
mille. n. & ducentos ea ratione Achæia habuit: Quod si re
cte computetur constabit talentum. lx. minarum: & sic atti
eum sex millia denariorum continere. Idem Liuius si cū Plu
tarcho conferat comprobabit denarios: & drachmas eius
dem æstimationis fuisse: cum alter ipsorum drachmas, alter
totidē bigatos Badio Nolano a Marcello donatos referat,
& Appianus libro tertio scribit Octauium quingētas drach
mas ueteranis, quos ex municipiis collegerat promississe. Ci
cero idem exprimens totidē denarios dedisse scribit in epis
tola Sexta libro sextodecimo ad Atticū: & in alia ad Quin
tum fratrem: & in aliis locis clare cōstat: idem Plinius si re
cte, & nō deprauate legatur, attestatur lib. xii. cap. xv. quum
exprimit tertiam partem minæ denariorum. xxxiii. habere
pōdus (ut in cōdice manuscripto legitur) quamuis. xxxviii.

corrupte legat in impressis : ex tribus his generib⁹ denarior⁹
primum in aliud nomen transisse:uel in desuetudinē abiisse
reor:Ex duobus sequentibus aut utrūq; in tertio mutatum:
aut retenta estimatione pondus iminutum:& in totū drach
mā adæquatum:ut talento & sestertio examussum conueni
ret:& si aliqui maioris:aut minoris ponderis nūmi antiqui
argentei reperiuntur:non denarii: sed extraordinarii existi
mandi sunt:(ut etiam nostro æuo signari scimus)De sestert
tio multum inter doctos hæsitatum : pauci nomen / nulli(q;
sciam)adhuc significationem intellexerunt. Et Hermolaus
nostræ ætatis literaturæ solertissimus indagator pro incom
perto sibi:uel aliis aliquando discutiendum reliquit : quod
tandem illi,& multis aliis doctissimis uiris, qui hoc ignora
runt:doctrina & ingenio longe impar excussi : et duplex eē
sestertium obseruauī : maius / & minus / quid inter se differ
rant declarabitur. Sed quia alterum ab altero uel nota / uel
adiiectione apud authores dignoscatur: non dum mihi ple
ne satisfacio , quia codices Synonimo corrupti non bene
possunt obseruari : cum eodem nomine:& uocabulo res di
uersissima estimatione reperiatur : quo nunc legentes:&
forte olim scribes hallucinati sunt . Sed cum sestertium
neutro:& uirili genere: & cū adiectione nūmi:& sine:apud
authores inuenerim/ualde opinor (si libri essent sinceri) hac
differentia dignosci posse:q; uirili genere: & cum adieccio
ne nummi de minore / & sic aris/ qui (ut infra declarabitur)
erat quarta pars denarii / ut sestertius nummus: neutro autē
& simpliciter positum / ut sestertium de maiore / & argenti
intelligi debere: Et hæc differētia potest elici, ut alia ommit
tam , ex uerbis Gellii qui libro.ii.cap.xxiiii. dicit sestertios
trecentos in cornam insumere ius esse / & intelligitur tunc

de minoribus: & Tranquilli qui. C. Caf. festerios. CCC. le-
gasse uiritim: & de minorib⁹ constat itellexisse ex summa,
quæ nimia esset, si tot Sestertia Po. Ro. uiritim legasset: &
authoritate Plutarchi in uitis Antonii: & Bruti / dum facit
mentionem de eodemmet Legato Caf. & lxxv. drachmas
unicuiq; ciui Romano legasse dicit: & clarū sit. lxxv. drach-
mas: & sic denarios. CCC. festerios repræsentare: cum se-
stertius sit quarta pars denarii: & Cornelius Tacitus li-
bro. xvii. scribit post seditionem militarem, qua milites tri-
clinium irruperunt / Othonem quina millia nummum sin-
gulis donasse: Plutarchus in uita Othonis eadem scribens
M. CC. & quinquaginta denarios dedisse / quæ est quarta
pars quinq; millium. Et Varro de lingua latina declarâdo
sestertiam masculino genere ponit: quib⁹ exemplis: & aliis
inferius in maiore dicendis & multipliciter adduci possent,
satis apparet Sestertium æris fere semper uirili genere &
cum adiectione / uel nuda appellatione nūmi: argenti uero
neutro: & simpliciter positum reperiri apud authores: sed
quia aliquâdo confusa reperiuntur: credo uitio scriptorum,
adhuc nolo affirmare superius adducta, ne uitia librorum
mihi pro incitiam imputentur: sed satis sit admonere cū in-
ter se tantum differant, ex precio facillima coniectura co-
gnosci posse de quo sestertio authores itelligere uoluerint.
Succurrebat etiam antiquos figuræ Sestertii aliquam notā
fortasse addere consueuisse / qua maiora a minoribus sester-
tiis distingueretur. Quæ postea quum per incitiam appo-
ni desisset inde obortam confusionem: & hæc sedet senten-
tia: Sestertius igitur ut a minori incipiam teste Plinio libro
xxxiii. cap. iii. & Varro libro quo supra: & aliis / dictus quasi
semitertius: uidelicet q̄ semis tertio loco: uel tertiæ libræ

post duas poneretur: & hoc nomine intelligebatur pondus
duarum librarum adiecta semi / & ideo hac figura Π scri-
batur: uel hac Π s / ut ea intelligeretur duas libras inte-
gras fuisse adiecta semi: & sic pro quarta parte denarii: cum
primum denarius argenteus pro decem assibus æris permu-
taref: & de hoc intellexit Varro de re rustica lib. iiii. cap. ii.
dum scribit quinq; millia turdorum uenisse denariis ternis:
ut Sexaginta millia ea pars reddiderit: & intelligit de *Ses-*
stertiis (ut constat ex sequētib⁹) & in libris scriptis apparet
figura Π i: cum uero quinq; millia turdoꝝ ternis denariis
singuli uenierint / & tota summa esset denariorum quinde-
cim millium: sequit⁹ q̃ hæc summa quater multiplicata sexa-
ginta millia redderet. Item de hoc manifeste intelligit Ci-
cero in Verrina quarta in oppositione frumenti æstimati:
ubi apparet ternos denarios sestertios. xii. ualuisse: & sic
Sestertium fuisse quartam partē denarii: & in legato Cæs.
superius adducto: & aliis præmissis. Itē ex locis collatis Pla-
tarchi i principio uitæ Gracchoꝝ & Plinii lib. xxxiii. cap. xi:
Dum utrobiquē sit mentio diuersis nominibus de æstimatio-
ne delphinorum aureorum: & in uita Syllæ i principio scri-
bēs mille nūmos drachmas. CC. & quinquaginta ualuisse:
& ex Lampridio in uita Seueri quum scribit milites dena
millia poposcisse exemplo eorum, qui olim Augustum Ro-
mam deduxissent / & Appianus libro. iiii. scribit duo millia
& quingētas drachmas illos recepisse. Et Plinius lib. xxxiii.
cap. iiii. manifeste dicit / adeo q̃ non indiget disquisitione:
ex quibus satis constat Sestertium nummum / fuisse quartā
partem denarii / & drachmam denario conuenisse: sed diffi-
cultas fuit in maiori Sestertio: quod a nemine authorum
declaratum ex diuersis fuit necesse elicere: & excussi tādē

ad exemplum illius minoris maius fuisse repertum / & sicue
illo duas libras & semis aris / ita maiore tantumdem argen-
ti uidelicet duas minas & semis / & sic ducentas & quinquag-
inta drachmas, uel denarios representari: Et si forte cui du-
bium faceret: q̃ duæ libræ Romanæ: & Semis ducentas / &
quadraginta, & non quinquaginta drachmas efficiant / quæ
ad Sestertium maius: ut infra dicetur: requiruntur: ut hoc di-
scutiam / obiter declarabitur: quid uelint significare autho-
res: & maxime Liuius: quum dicit pōdo mille: & reliqua, in
quo multos uidi hæsitare / Sciant igitur, qui hoc ignorant:
Romanos in plurimis / & maxime in hac parte Atticos imi-
tatos / sicut illi in commertio omnium aliarum rerum sua li-
bra. lxxv. drachmar: in argento uero mina / ita ipsos in aliis
rebus communi libra. xcvi. drachmarum in mentione pecu-
niæ fere pondo indeclinabili usos fuisse, quo centum drach-
mas ad exemplum minæ representari significabant: & ideo
in Sestertio non libra: sed pondo intelligi debere: & sic. cc.
& quinquaginta denarios: quod ex multis & maxime autho-
ritate Plutarchi & Liuii / si loci conferantur / comprobabit:
i quibus de eadē re loquunt. Liuius dicit Fabiū pōdo bina:
& Selibram pro recuperādis captiuis. Plutarchus in eius ui-
ta ducentas / & quinquaginta drachmas: & sic Sestertium
perfoluisse / uidelicet duas minas: & semis: & sic ducetas &
quinquaginta drachmas, uel denarios: Et clarius demonstra-
tur autoritate Pompo. Iurisconsulti in titulo de auro & ar-
gento legato in. L. quæ incipit. Scribit Quintus Mutius.
His præmissis: q̃ Sestertium maius: & sic argenti ducentos
& quinquaginta denarios in se haberet ex inferius dicendis
clare constabit: & primo ex ætymologia uocabuli: ut super-
ius declaratum fuit. s. q̃ in se habeat duas libras & semis ar-

genti ut minor æris: & authoritate Auli Gellii libro.v. no-
ctium Atticarum cap.ii. quum scribit equum Bucephalum
emptum.xiii.talentis:& computando dicit.xiii.talenta æris
nostri summa est Sestertia.ccc.&.xii. quæ si recte computentur
ex his:quæ superius dixi:constabit singula sestertia.cc.& qu-
quaginta denarios in se habere:quæ trecetisj & duodecies
multiplicata lxxviii.millia reddent:Quæ summa.xiii.talē-
ta repræsentabit tribuendo singulis talentis sex millia dena-
riorum,ut superius authoritate Liuij de talento demonstra-
tum fuit. Confirmatur Plutarchi authoritate in uita Fabij:
quum scribit Fabium dictatorem nouisse.ccc.xxxiii.Sester-
tia:totidēq; denarios addita tertia parte pro musicis spe-
ctaculis faciēdis: & postea addit hoc caput est octo Myria-
des drachmarum:& drachmæ.iii.mille quingentæ octogin-
ta tres:& oboli duo.Quæ summa si Sestertium pro ducen-
tis & ququaginta drachmis: & sic denariis / accepta fuerit,
computatio Sestertiorum / summæ denariorum usq; ad obo-
los conueniet.Et ex his locus Liuij in hoc corruptus corri-
gi potest. Idem alio in loco ostēdit Plutarchus in uita Mar-
ci Antonij in principio:quum exemplum eius liberalitatis
exponens scribit cuidam ex amicis dari iusserat duo millia
& quingenta:Quod Romani decies Sestertiū uocant:quæ
computatio.ccl.denarios pro singulo Sestertio respondet:
Ad hoc probādum accedit locus Trāquilli in uita Cæs. ubi
loquitur de præmijs ueteranis militibus promissis: et bina
Sestertia:quæ in initio ciuilis tumultus promiserat, et reli-
qua. Appianus libro.ii.scribens de Seditione Placentina di-
cit quinas dedisse minas in initio belli ciuilis promissas: Ex
quibus apparet eandem summam promississe diuersis nomi-
nibus positam apud diuersos authores: et Sestertia singula

CC. et quinquaginta denarios naluiffe, uidelicet duas minas
et semis. Prædicta comprobabit computatio Sestertiorum
traditorum Scaleno ad corrumpendum iudicium in oratio
ne Cluentiana: et clarius in epistola Ciceronis. xiiii. libro
quarto ad Atticum: quum scribit candidatos Sestertia quin
gena apud Catonem deposuisse. Plutarchus in uita Cato
nis scribit. xii. millia: et semis drachmarum: quæ summa si
in quinquaginta partes diuidat. cc. et quinquaginta drach
mæ in una quaq; parte reperientur: et sic. xii. millia: et quin
gentæ drachmæ quingena Sestertia efficient: ex quibus de
claratur locus Iuuenalis non bene intellectus / qui in Satyra
quarta hoc confirmat: quum dicit: Mulum sex millib⁹ emit:
æquantem fane paribus Sestertia libris: Quia quū dicit sex
millibus intelligit de Sestertio minore. s. æris: et de quarta
parte denarii / cum postea dicit: Æquātem fane paribus Se
stertia libris, Intelligit de maiore: et sic argēti, uidelicet q
mulus tot libris penderet: quot Sestertiis maiorib⁹ emptus
esset: quia sex Sestertia maiora mille: et quingentos dena
rios reddunt: qui quater multiplicati sex millia Sestertio
minorum repræsentabunt: Ex his uersibus Iuuenalis opinio
aliquorum omnino confunditur putantium unicum tantum
Sestertium reperiri. Sed cum adiectione numeri mille sem
per debere scribi / et intelligi: quia nullibi reperitur mulum
sex millib⁹ libris pepēdisse: et pro miraculo Plinius refert:
unū octo libræ Claudio donatū: qui forte idē fuit: de quo
Iuuenalis mentionem fecit: quia illa additio numeri mille,
nec in hoc loco / nec in alio / ubi reperitur Sestertium car
mini insertum potest conuenire: et in aliis locis satis con
stat fuisse duplex. Accedit ad probationem Sestertii
computatio pulcherrima Ciceronis in Actione tertia in

Verrem prope finem, quum ex libellis publicanorum conatur detegere Verris furta: quæ cum mihi naturam huius aduerbii duodecies præcipue demonstrauerit / quid de illius, & aliorum similium significatione ut decies: uicies : & reliquorum hæcenus obseruauerim hinc sumpta occasione obiter anteq̃ ad computationem deueniam proferre libet: quæ aliquando suum tantum numerum referre / multoties per centum millia multiplicari apud authores reperi : & cum eiusdem uocis & Synonima legantur / qua ratione, uel nota tantum differant adhuc mihi non bene fuisse compertum ingenue non inficior. Sed cum ingenui sit / si quid boni perficere non possumus / Saltem uoluisse præferre satis erit mihi homini negotiosissimo / & alia professione distracto: Alteri cui ocium, & ingenium magis suppetat occasione præstare perficiendi: quod inchoaui. Prima differentie obseruatio fuit, q̃ in pluribus locis inueni huiusmodi aduerbia : quæ cum ad multiplicationem alterius numeri apposita fuerunt suum tantum numerum referre / ut decies centena / decies millena / quum uero ad designandam alterius rei quantitatem deperse reperiunt / per centum millia multiplicari : ut decies Sestertium decies talentum: de utraq̃ significatione multa sunt exempla apud authores / ea tamen solū adducam / quæ computationibus deprehensa negari non possunt. De prima multa in Arithmetica Marciani Capellæ in pluribus locis, & maxime infrascriptis in cap. de Hexade in fine ubi computatur: q̃ duo decies septuagena bina. Dccclxiii. reddant pari: & impari in fine. Et capite sequenti in fine. Itē de per se compositis / & in aliis computationibus sequentibus : & ne solus Martianus sit author: Macrobius accedat in commentario de somnio Scipionis in computatione annorum eius

uita: ibi per septies octies Solis anfractus / quam summam
Macrobius scribit quinquaginta sex referre: & sic octies: &
septies suum tantum numerum referunt: Et supra ubi dicit:
q̃ decies septem: uel septies decem reddunt septuaginta.
Item ex Plinio multa possunt adduci: ut in lib. xiiii. cap. iiii.
ad finem / loquendo de uinis ibi Maronæum uities tantum
addito aquæ miscendum Item libro. xxxi. cap. ii. ubi duode-
cies in simplici significatione. Item eodem libro cap. v. ubi
quinquies / & i Varrone de re rustica cap. lxiiii. loquendo de
amurca: & in Columella in pluribus locis: & maxime in de
mensione agrorum. De alia item significatione etiam plu-
ra possent adduci ex Tranllo: Cornelio Tacito: & Plinio:
& aliis authoribus obseruata: Sed Cicero mihi sufficiat in
Philippica scda: & in loco superius adducto, in quo compu-
tatio nullam dubitationem reliquit: duodecies per centum
millia multiplicari debere: Sed q̃a differentia de qua supra
non bene comprobari uidetur: cogitatio ad aliam transcen-
dit / quod fortasse apud antiquos hæc aduerbia non eade-
dem uoce, sicut nostro seculo proferebantur: Sed quum per
centum millia multiplicari debeant / non decies / duodecies /
millies / sed deciens / duodeciens / milliens iterposita litera / n̄
proferebantur: quæ postea forte per incitiam desit inter-
poni (ut in pluribus dictionibus antiquis contingit imutari)
exempla habeo huiusmodi dictionum: si codices sunt sice-
ri: in Varrone de lingua latina: ubi tractat de numeris: ibi le-
gitur. Hoc decies huius deciens si corrupte: uel aliud inten-
dens iudicium sit penes legentes. Item in Asconio pediano
in expositione secundæ actionis in Verrem / ubi excusat Ci-
ceronem, q̃ in diuinatione dixerat Verrem millies Sester-
tiū expilasse: in actione uero quadragies, ibi legit milliens,

& non millies utrum uero recte: aut corrupte non contēdo.
Hæc uolui dixisse, ut omnia quæ in hac materia hætenus ob
seruaueram: proferrem: Illud magis opinor: apud antiquos
hæc aduerbia aliqua nota: seu figura addita discreta fuisse:
qua simplicia a multiplicatiuis istius generis dignoscebantur:
quæ quum postea: ut in multis aliis per inscitiam appo
ni desierint: nobis inde confusionē: & ignorantia irrepfisse,
ut potius coniectura q̃ ratione cognoscantur: Sed iam satis
superq; mihi de aduerbio duodecies: Ad Sestertiū: & com
putationē Ciceronis reuertar: qui in loco superius adducto
intendens ex libellis publicanorum detegere Verris furta,
scribit in eis deprehendisse ex uicesima portorii regē nomi
ne Verris exportatæ / publicanos Sestertia. lx. perdidisse,
& de maioribus intelligēdum: & inferius ex portorio argu
mentando infert res ipsas exportatas duodecies Sestertiū
uallisse: & intelligendum de minoribus / si illud duodecies
suum tantum numerum referret: argumentum non procede
ret: nam absurdissimum esset plus fuisse uectigal / q̃ mercatu
ram: si per centum millia multiplicet / ex computatione for
tissimum elicitur: & Sestertium comprobatur: Nam Sester
tia. lx. argenti computando singulis. cc. & quinquaginta de
narios. xv. millia reddent. Quæ summa fuit portorii: seu ue
ctigalis rerum exportatarum: qui uicies multiplicati trecenta
millia efficiēt. Ex his: quæ dixi: clarum est Sestertiū aris,
& sic minorem esse quartam partē denarii: hac ratione. ccc.
millia denariorum quater multiplicata duodecies centena
millia Sestertiorum efficient. Volens igitur Cicero ex ue
ctigali pretium rerum nomine Verris exportatarum: quas
omnes prouinciliabus extortas uult intelligi arguere. Scri
bit summā portorii ex uicesima æstimationis. lx. Sestertia,

& sic denarios. xv. millia fuisse precium rerum uicies multi-
plicatum. ccc. millia denariorum : & sic duodecies centena
millia Sestertiorum minorum : quæ summa ad nostras pecu-
nias relata (ut clarius demonstretur) intelligi debet precium
uestigialis fuisse nostrorum aureorum mille : & quingentorū
rerum uicies pluris æstimatarum triginta millia : & tantam
summam expilasse Verrem Cicero ex præsuppositis conat-
arguere : & sic locus erit clarus : & Sestertium comprobabi-
tur. Ex hisq; multi alii corruptissimi in illis actionibus alia
quando corrigentur : quos nunc nolui pertentare : quia sum-
ma simpliciter posita non possunt cum aliis computando
deprehēdi : & in hoc loco addatur locus Gellii : qui multipli-
citer huic meæ commentationi suffragatur : qui alio in loco
& talentum : & denarium : & utrunq; Sestertium obiter decla-
rat libro quarto cap. xvii. scribens Aristotelem libros Speu-
sippi Philosophi tribus talentis emisse : & declarat eā sum-
mam esse nummi nostri / duo & septuaginta millia. Huic cō-
putationi omnia : quæ superius dixi conueniūt : Videlicet ta-
lentum Atticum esse. lx. librarum : & sex millia denariorum,
& sic tria talenta decē & octo millia denariorū conficiunt.
Quæ summa quater multiplicata. lxxii. millia nūmum Se-
stertiorum minorum : eadem in. lxxii. partes diuisa : quæ-
libet pars. cc. & .l. in se habebit : & sic totidē Sestertia maio-
ra efficiunt : & quum scribit Platonem decem millibus dena-
riorum libros Philolai mercatum / eos cum drachmis conue-
nire attestatur : cum alibi reperiatur illos cētū minis emisse,
quæ decē millia drachmarū cōficiunt. His satis puto Sester-
tium demonstrasse : & quicquid super ad iatur potius fasti-
dio : q̄ comprobationi accessurum : non inficior tamē nonnul-
la : quæ huic meæ commentationi non conueniunt apud au-

thores reperiri posse, eaq; corrupta non discrepantia audeo
affirmare: cum numeri in distantiis locorum: & in preciiis re-
rum: & in qualibet parte penes authores positi corruptissi-
mi reperiant: qui uel ex his: quæ superius dixi: uel ex conie-
ctura ex preciiis rerum subducta facile poterunt emendari:
Nonnulla tamen/ quæ magis discrepare uidentur: apponere
uolui: ne uel inciticia præteruisse/ uel dissimulando omisisse ui-
dear: quæ & ipsa esse corrupta: & autoritate eorum: quæ su-
perius adduxi/ & Etymologia Sestertii comprobari potest:
Ea tamen ne potius imutare, q̃ corrigere codices dicar, ali-
ter non attingam: satis sit admonere: quæ nūc occurrunt: lo-
cos apponam in Pliniis impressis: ut inferius legitur libro
xxxv. cap. x. cc. medium: Talētū Atticum: ut ait Varro. xvi.
Sestertiis taxatur: hæc a meo Sestertio discrepant: & si li-
ber Varronis extaret: uel hic constaret / tota mea ratio de-
strueretur: quia ex præsuppositis talentum Atticū non. xvi.
sed. xxiiii. Sestertiis taxatur: Sed Varro in hoc deficit: & lo-
cum Plinii esse corruptum / præterq̃ q̃ ratione: & authorita-
te conuinci potest, Accedit ingens argumentum: q̃ codicē
manuscriptum: & antiquissimum uidi multum in hoc loco
dissimilem/ & non multum arecto sensu discrepātem: Appa-
ret: ut infra/ Talētum autem Atticum. M. Sex. taxat Marcus
Varro: eodem libro multis in locis obseruaui eadem quasi
figura libras: & Sestertia scribi: ut inferius manifesto exem-
plo tabulæ Aristidis demonstrabitur: & si sex in. lx. corriga-
tur: sensus constabit: Quia uere talentum Atticum sexaginta
libris taxatur: eadē ratione potest intelligi: & corrigi lo-
cus Gellii: qui libro primo cap. viii. Scribit Laidē pro mer-
cede concubitus decē millia denarioꝝ poposuisse: & Demo-
sthenē dixisse: Non emo tanti pœnitere: & exponēdo decē

millia denariorum scribit: idest Sestertiis cētū. Macrobius libro secundo Saturnalium in dictariis scribit: Semitalentū Laidem petiisse / quod est tria millia denariorum : Sed nec talētum: nec Semitalentum: nec decem millia denariorum centum Sestertiis conueniūt : quæ mea computatione. xxv. millia: & non decem millia denariorum conficiant : Quæ si quid ambiguitatis meo Sestertio afferunt / ut alia superius adducta omittam / authoritate eiusdem authoris: quem eodem uolumine sibi contrarium fuisse non est uerisimile, confirmatur: & ut alia Sestertia non congruentia/ita & hunc locum uitio scriptorum uitiatum opinor: erroremq; ut in Plinio ex figura notæ processisse: quia in libris manuscriptis hac nota l̄3 Sestertium: & libras significari inuenio : Videlicet pro duo. ll. & .f. duas libras: & semis: quod est Sestertiū : Et eadem figura libras simpliciter intelligi : qua figura libræ deceptum quum libras locus significaret: Extenso caractere (& si credam, si codices essent sinceri, inter se differre) Sestertia transcripsisse opinor: quæ eadem pene figura: & nota aliquando scripta reperiuntur: Et si libris, & non Sestertiis legas sensus constabit: Quia ex superscriptis ostensum fuit pro Myriade drachmarum: seu denariorum centum libras: seu minas argenti intelligi: & ideo recte possumus opinari hūc sensum auctoris fuisse: & hoc errore multos libros deprauatos reperiri: cum Sestertia pro libris: & e conuerso transcripta fuerint / ex quibus sufficet hic unum ex multis exemplum ponere, ut prædicta comprobentur : & locus Plinii obiter corrigatur, Scribit. n. libro. vii. cap. xxxviii. & lib. xxxv. cap. x. unam tabulam Aristidis Thebani pictoris Atalum regem centum talentis licitatum: tandem libro eodem xxxv. cap. iiii. scribit sub hasta ab eodē emptam. f. reuocata

Sex millibus Sestertium: si sestertium: seu Sestertiorum ad-
mittimus, Plinius sibi cōtrarius reperiet: quia nullomodo
sexmillia Sestertiorum/sive ærea/sive argentea / seu cuiuscunq;
cognitæ summæ centum talentis possunt convenire. Et ideo
quasi ē necesse confiteri errore figuræ consimilis pro libris
Sestertia transcripta: quæ sexmillia numero & æstimatione
examusim: & ad asses centum talentis respondent: & obi-
ter ex his arguitur: & quasi demonstratur antiquos (sicut &
Venetos nostro auro) pro libris summam. x. aureorum usur-
passe (ut inferius in nūmo aureo declarabitur) quod etiam
aliis in locis uidetur Plinius comprobare: libro. xiii. cap. xv.
scribit mensas citreas libris. xiii. & xiiii. emptas. Item libro
xxxv. cap. vi. de creta Cymolia scribēs precium ei in pondo
sex librarum: quæ uel Sestertia, uel libras quilibet ex sensu
suo opinet: Satis fuit demonstrare inuicem sapius transcri-
pta fuisse: & loci superscripti Plinii, & Gellii potius corru-
pti q̃ contrarii meo Sestertio existimentur: nec uideatur ab-
surdum libras aliquando pro pondo: uel mina sumptas: cū
uocabula rerum tam paruo discrepantium: scilicet quattuor
drachmis tempore facillime corrumpi potuerunt: alium lo-
cum multū discrepantem inueni in Lampridio in Helii ga-
bali / quum narrando eius luxum scribit eum nunq̃ minus cē-
tum cœnasse Sestertiis: & declarando dicit: hoc est argenti
libris triginta / quæ nullomodo Sestertiis conueniūt quæ. cc.
& quinquaginta libras repræsentabūt: q̃ locus si pro libris
argenti auri legas / non multū a meo Sestertio distabit / com-
putatione auri ad argentum inferius apponenda. Si tamen
uel aliquid Sestertiis addas / uel ex summa auri detrahas sci-
licet ratione Liuiana / uel Sestertiis. xx. addas / uel libris auri
quinq; detrahas / uel alia ratione aliqd minus. Hæc quæ ma-

gis offendebant apponere nolui (ut si quæ alia, quæ non ob
seruaram reperiantur: corrupta (ut hæc) & non discrepantia
existimatur: cum in nulla parte authores corruptiores sint,
q̄ in numeris: & ponderibus: & distantiis locorū (ut prædixi.)
C Nummi aurei ratio difficilior / et quasi incomprehensibilis
uideat: quia pondus: et precium multipliciter uariatur:
ut etiam temporib⁹ nostris continue fieri uidemus: et ut re
liquas nationes omittam, quibus aurum non modo seculis,
sed quasi nūdinis diuersimode existimatum Venetiis: ubi res
nūmaria: et stabilis: et fidelius tractatur: apud auos, et pro
auos nostros nummus aureus quinq; libris paruorū taxaba
tur: Temporibus uero patrum nostrorū ad uigintiocto gros
sos multiplicando usq; ad sex libras creuisse constat: atate
uero nostra grossum additū / et continue precium auri mul
tiplicare scimus: De pondere etiam non satis est: q̄ aliquid
quotidie subtrahat, sed (quod peius est) materia adulterat:
adeo semper uiguit: et uiget illa tantum a sapientibus dam
nata Auri sacra fames: quam uel parem: uel maiorem fuisse
apud antiquos: et exēplis / et auctoritate satis constat: et ut
alia omittam: quæ precium auri uariasse: et nummum au
reum diuersa ratione estimatum fuisse demonstrant: Sueto
nius i uita Cæsaris dictatoris cap. de eius repacitate scribit
Cæsarem aurum tribus millibus nummum in libras permutasse:
quod ratione Liuiana inferius ponenda / qua aurum ar
gento decuplo ualuisse ostenditur: nummis tribus millibus
octingētis: et quadraginta æstimatum in libras dici potest:
et sic quasi in quarta pte pluris (nisi error sit in libro) et alia
computatione plus: sed quaecunq; precium fuerit, ex eo sa
tis constat ratione copiarū: et defectus aurū minoris: et plu
ris æstimatum / ut etiam temporibus nostris fieri scimus: ta

men in re tam dubia: et incerta/et mihi nunc aliud aperti:&
occasione Sestertii obiter assumpta: Quod potui tumultua
ria commentatione exquirere, Sestertio apponam, et maxi
ma cum ea / quæ dicturus sum de hac materia pecuniis: et cō
mertio nostri temporis satis conueniāt. Nummum aureum
igitur teste Plinio in illo loco communi/ubi præcipuæ scri
bit de pecuniis libro.xxxiii.cap.iii.post annum.lxii.Signa
tum fuisse, q̄ argentum: et scrupulum ualuisse Sestertiis ui
cenis:et reliqua: quæ sequuntur. Quem locum puto corru
ptissimum:et si sincerus est:ingenue fateor me non intelli
gere.Et Hermolaus aliqua in eodē capite correxit:et hanc
partem:ut pote de Sestertio sibi incognito ommissit:et cū
locus iste sit præcipuus in ista materia in eo laborandū ope
raprecium est: et si rectum sensum elicere non poterimus:
Saltem alteri occasione præstare iuuat:uel rectius corrigen
di,uel melius intelligendi.Scribit igitur Plinus Scrupulum
auri Sestertiis uicenis ualuisse, Si de maiorib⁹ uolumus in
telligere ex his/quæ diximus impossibile ē:q̄ conueniat: Si
de minoribus non multum a uera discrepat ratione:Sed ad
huc exemplum non inueni/q̄ Scrupulus auri Sestertiis uice
nis:& sic denariis argenteis quinis: & sic quindecuplo plu
ris argento ualeret cum ratione Liuiana pagæ ultra tres De
narios:Pliniana inferius ponenda quattuor ualeret/sed quo
usq; aliquid melius occurrat dicere possumus: uel numerum
esse corruptū:uel precium auri: quod uarium semper fuisse
diximus ad id excreuisse:sequentia uero, aut non intelligo:
aut corrupta sunt:quum scribit, quod efficit in libras ratio
ne Sestertii:qui tunc erat Sestertios nongentos: quia si ui
cies scrupula unius libræ:quæ sunt ducēti:& octoginta octo
multiplicentur:nimis summam nongentorū excedent. Ideo

cum nec melior correctio:uel intellectus occurrat cogitabā
illos Sestertios nongētos in denarios corrigere:ut inferiora
conueniant: Scribit. n. iustum esse quadragintaquinq; nū
mos signari ex libra (& si quadragintaq; millia corrupte
legatur: ut inferius apparebit: & sic fere pondere duarum
drachmarum: qui si decies multiplicentur: ratione Liuiana
nongentos denarios argēteos efficient: qui pondere drach
mæ signabantur: si quadraginta octo nummos aureos ex li
bra signari accipias (ut frequentiores antiqui adhuc repe
riuntur) sexaginta ad nongentos adiciēs: sed sequentia ab
surdiora sunt: cum. xl. millia: seu. xlv. millia ex libris signari
iustum esse scribat. Quæ quanto a recto reſu magis abhor
rent tanto securius corrigi poſſunt: & abſq; hæſitatione ſi
mari numeꝝ mille errore: & inſcitia ſcriptoris: ſeu impreſ
ſoris eſſe appoſitum / & ex forma ſcribendi: ut multa alia p
ceſſiſſe opinor: quia in codice antiquo manuſcripto (ut infe
rius ſcriptum inueni) xlv. Quem numerum impreſſores / cū
tria ſignificaret / per errorem millia impreſſerunt: & p qua
draginta octo / quadragintaquinq; millia trāſcripſerunt: &
q̄ ita corrigi debeat ad id / quod ſumma. xlv. millia ſit exceſ
ſiua: & ſit impoſſibile: q̄ tot ex libra ſignarentur: accedit in
gens argumentum: & quaſi demonſtratio: quot nummi au
rei antiqui frequentiores adhuc pondere fere duarū drach
marum reperiuntur: Videlicet trigintaſex charatorum: uel
parum infra / uel ultra / qui quadraginta octo (ut Plinius recte
ſcripſit etiam nunc libram noſtrā implent / & nonagintaſex
ex noſtris / qui fere dimidio eorū pondere ſignant. ſ. drach
mæ dempto charato: Quapropter in hac parte audacter co
dicem corrigerem: ut pro. xlv. millia. xlviii. dempto name
ro mille ſcriberentur: Hæc pro diſquiſitione loci in hac ma

teria præcipue uolui dixisse: siquid melius reperietur: magis profecto iuuabit discere/ q̄ docere: scrupulum igitur auri (si locus Plinii in hoc loco constat (Quod non credo) denariis argenteis quinis ualebat/ & sic quindecuplo pluris argento: Alio in loco idem Plinius/ & opinor rectius libro. xviii. cap. primo demonstrant quaternis ualuisse scribens Scrupula bissemi quaternis denariis permutata ut auri: & sic scrupulum auri quaternis denariis permutatum ostendit: quod magis rationi: & communi usui conuenit: & alia auctoritate comprobatur. Suetonius in uita Othonis/ & Plutarchus in uita Galbæ scribunt: Othonem quoties cum Galba coenaret aureos singulos uiritim speculatoribus diuuisse. Cornelius Tacitus faciendo de eadem corruptione mentionem scribit centennos nummos diuuisse: & sic denarios. xxv. & cum nummi aurei illorum temporum/ ut superius dixi, pondere duarum drachmarum signaretur: & sic scrupulorum sex / quæ quater multiplicati. xxiiii. efficiunt: manifeste apparet hanc computationem a ratione Pliniana denario Solo in quolibet aureo dissentire/ qui cum pars minima sit ad summam potuit: uel ratione impressionis/ uel precii uariantis/ uel alia nobis incognita excreuisse: & in hac summa talium scriptorum auctoritate confirmatus temporibus illis aurum argento conuenisse opinor, Quod superioribus temporibus minoris (ut credi par est) Ex copia fuisse æstimatum inueni: Quæ æstimatio commertio/ usui/ & pecuniis nostri temporis satis conuenit, Liuius libro. viii. octauæ Decadis scribit in conditionibus pacis Ætolis concessum fuisse / q̄ si pro argento: quod certis pensionibus Romanis soluere debebant aurum dare mallent: decem argenteos pro uno aureo præstare possent: quæ computatio/ & nomine: & effectū a commertio: &

pecuniis nostri temporis non abhorret, nisi quid minimum
malitia subtrahentium iusto ponderi pecuniarum forte dis-
sentiat: cum aureus nummus nostri temporis: qui uulgo Du-
catus appellat' / iustum sit signari pondere drachmæ: uide-
licet decem/ & octo charatis/ & si iam charatus comminutus
sit, & ipse etiam nostro æuo decem fere drachmis argenti
in communi commercio permutetur. uidelicet decem Iuliis
Romanis/ qui fere pondere drachmæ signantur / uel totidē
ferrariensibus: seu Mantuanis eiusdem ponderis: & æstima-
tionis: uel duodecim Marcellis Venetis, qui singuli quindecim
charatis adiecto dimidio pendent, & fere apud omnes
nationes/ quæ puro metallo auri/ & argenti temporibus no-
stris in pecuniis utuntur: ratione Liuiana argentum auro in
decuplo conuenit/ ex quibus obiter declarabitur: ratio satis
obscura: & ut existimo usq; nunc ignorata: Libræ Venetæ
grossorum: quæ aureis decem taxatur, & paruorū / quæ duo-
bus marcellis ad imitationem Sestertiorum appellatæ: quæ
etiam aliquando antiquos usurpasse argumento tabulæ Ari-
stidis superius demonstratum fuit. Quia sicut Sestertia æris/
& argenti eiusdē ponderis qualitate materiæ: Ita libræ gros-
sorū, & paruorum pondere conueniūt, materia differunt:
cum libra paruorum de pecuniis æris intelligat': quæ adhuc
Venetiis hoc nomine appellantur: & sicut hodie minutissi-
mi centum/ & uiginti pro singulis Marcellis permutantur:
ita olim pleniore centum, uel plures: qui libram pendebāt
pro duobus Marcellis permutatos audiui (& credi par est)
hinc libram paruorū. s. æris p̄ duobus Marcellis esse compu-
tatam/ & appellatam ad imitationem assis antiqui, qui de-
cem singulis denariis antiquis permutabant': p̄ libra uero
grossorū libram argenti esse intellectam, quo nomine nūmi

argentei antiqui Veneti appellabantur : qui tempore auo-
rum pleniores, & (ut ab antiquis mensariis intellexi) fere
pondere drachmæ signabantur: & centum librâ implebant,
& pro decem aureis : ut nunc idem pondus argenti ratione
Liuiana permutabant: qui qualiscunq; ponderis fuerint ar-
genteos fuisse non ambigitur, & pro libra grossorum librâ
.s. minam argenti acceptam/quæ centum drachmis constat,
satis apparet: quæ & temporib⁹ nostris nedum nomine: sed
etiam effectû antiquæ rationi conuenit, cû centum Iulii: qui
fere minam implent: & centû/& uiginti Marcelli quasi eius-
dem ponderis pro decem aureis / qui pondere drachmæ si-
gnantur/permutentur: & sic in decuplo argentum auro etiâ
nobis cōuenit, Huic computationi uidetur conuenire locus
Lampridii, si locus ex sensu meo corrigatur: quum scribit in
uita Alexandri prope finē. Vestigalia publica in id contra-
xit: ut qui decem aureos/sub Aelio Gabalo præstiterant ter-
tiam partē auri præstarent: Corrigo Argentī ex iis/quæ se-
quuntur: quia se declarando scribit, Hoc est trigessimam par-
tem: Et si auri legat^r impossibile est tertiam partē auri esse
trigessimā: Si argenti computationi Liuianæ congruit: uer-
bi gr̃a sic statue/q; singuli aurei binas drachmas penderēt,
cuius ponderis fere omnes antiquos uidi/decem huius pon-
deris uiginti drachmas pendebant: & sic scrupulos sexagin-
ta: quæ summa ratione Liuiana decies multiplicata sexcēta
efficiet: cuius trigesima est uiginti: Et ideo/q; sub Aelio Ga-
balo decem aureos præstabat. Videlicet sexaginta scrupu-
los: si ex decreto Alexādri uiginti dedit computatione præ-
dicta dici potest: q; tertiam partem pōderis auri: & trigesi-
mam æstimationis: & sic argenti præstiterint: quæ compu-
tatio cuiuscunq; ponderis fuerint nummi aurei conueniet.

Cogitabam tamen/ q̄ illa dictio auri, quæ ubiq; in libris im-
 pressis/quos uidi/reperit/ aurei corrigi possit/ & forte recti⁹,
 q̄ uidelicet/ q̄ sub Aelio Gabalo decē aureos præstitisset ter-
 tiam aurei nūmi sub Alexādro præstaret, quod idē esset: q̄
 uiginti scrupulos argēti eadē ratione p̄staret/ hæc satis sint
 de Sesterrio (& pecuniis antiquis) quas n̄ris conferre: & cor-
 rollariū tractatus difficilis/ & confusi operæ precīū uidet̄ ap-
 ponere. Ideo subiiciā talenta libras/minas/ & reliqua ponde-
 ra/quæ p̄ diuersos authores: & in principio operis declara-
 ta sunt/ librā antiquā n̄ræ conuenire denarii antiqui: q̄ apud
 authores pōdere drachmæ: & nūc eodē pōdere reperiunt̄:
 & totidē numero nostrā/ sicut antiquā iplētes demonstrāt,
 Accedit q̄ siliquæ antiquæ: & n̄ri charati totidē in numero
 antiquis: & n̄ris uncis/ & libris conueniunt, in pondere non
 discrepare nomē arguit: Quia quā vulgo nos charobā, An-
 tiqui Siliquā: Græci ceratiū appellabāt: & idē charatos cor-
 rupto vocabulo dictos: credi par est: & semina illius pomi si
 pleniora alligant̄: ut in situ suo naturali fuisse credendū est
 nostris fere charatis conuenire reperiuntur. Sestertio duas
 libras/ & semis. s. minas rēp̄sentari, Et ymologia uocabuli:
 & authores: & maxime Varro de lingua latina: & Plinius li-
 bro. xxxiii. attestat̄ duo fuisse precia regē dissimillima apud
 authores eodē nomine posita satis arguūt: & carmina luue-
 nalis adducta superius comprobabunt minorem Sestertiū
 fuisse quartā partem denarii: & nomen / qđ est quarta pars
 numeri cū decem asses æris pro denario argenteo permuta-
 rent̄: & authores superius adducti p̄bant Sestertiū maius:
 & sic argenti præterq̄ / q̄ authoritate superius p̄batū sit/ no-
 men ipsum quid fuerit attestat̄: q̄a sicut minorē duo asses/ &
 semis æris, ita maius duæ minæ, & Semis argenti: & sic dena-

rii ducenti/& quinquaginta pondere drachmæ repræsentabāt: Denarios/& drachmas conuenisse auctores : & pondus demonstrant Sestertia maiora a minoribus ex precisiis rege dissimilimis dignosci possunt, & neutro gñe maiora minores uirili:& cū adiectione nūmi semp fere apud authores reperiuntur:qua nota apud antiquos discreta fuerunt/ut superius me opinari scripsi iā desit apponi: Denarios antiquos ad nostros pondus maxime accommodabit : & cū pondere drachmæ reperiantur. Iuliis nostris Romanis: qui fere pondere eodē signant : & similibus comparari possunt / asses uero Baiochis: qui a solidis Mediolanēsis pagæ differūt: Quicq; ita duo:& semis quartam Iulii/& decem integrū (ut olim asses totidē numero Sestertiū minorē) & denarium repræsentabāt: Sestertiū uero argenti : & sic maius si ad nros nūmos deducere uolumus:ut olim ipsum.ccl.denarii:&.vi. millia talentū Atticum:ita nunc totidem Iulii conficient:& pro proportiōe ponderis : & æstimationis.cc. &.lxxx. fere Marcelli Veneti Sestertium:& sex millia septingenti:& uiginti talentū:Eandē computationē ad aureos nostri tēporis poterimus transferre:qui uiginti q; de camera: & sine lagio (ut vulgari vocabulo utar) Sestertium Et sexcenti talentū Atticū repræsentabāt. Si uero ad antiquos aureos:qui frequentiores pondere duarum drachmarum reperiuntur: trāsferat unus ex iis duos ex nostris additis fere duobus charatis efficiet:& pro portione Philippeos : qui fere.vi. Scrupulorū:& sic.xlii.charatorū reperiunt. Et sic ex præmissis excussis nominibus pecuniarū facillime poterūt pondere comparari:& si quid mores:Seu commixtiones metallorum immutauerint coniectura assequi.

LEONARDI DE PORTIS IVRISCON
sulti Vicentini de Sestertio, Pecuniis, Ponderibus
& Mensuris Antiquis. Liber Secundus.

AM EXCVSSO SESTER-
tio : & Pecuniis antiquis ita de-
claratis , ut quicquid illis expen-
sum : aut distractum apud autho-
res antiquos legitur nostris pecu-
niis conferri : & facile itelligi po-
terit adeoq; ratio mihi uidetur
confirmata : ut si quæ difficultas
occurrat , q̃ auctores inter se di-
screpent : aut non uerisimilia tra-
dant uitio librorū potius : q̃ obseruationi meæ ascribat̃ / qđ
sapius admonuisse conuenit : quia ut alias dixi numeri non
modo sæpe corrupti : sed raro sinceri : et pondo talenta Se-
stertia sapissime imutata : et nummi sine mentione Sester-
tii : & contra apud authores reperiunt̃ . Accedit / & illud qđ
obiter libet admonere , qđ antiqui teste Plinio li. xxxiii. ca. x.
ultra centum numerum non habebant : sed numeros multi-
plicando computabant : ut decies uicies millies / & reliqua / q
pluribus in locis desunt : uel superflui sunt : unde errores : &
confusiones oboriuntur , quæ computādo : & conferendo sū-
mas discuti poterunt : ex quibus nonnulla computare , ut ex
emplo melius cognoscantur non incongruum fore putauī ,
& maxime ex professis in Sextertio computationi aliquas
non inutiles obseruationes inferendo de stipendiis militari-
bus / quæ / & quo interuallo ab antiquis ordinarie militibus
exhiberentur ingenue profiteor me diu quæsisse : & uix his

diebus iam perfecto Sestertio satis probabile argumentum
ad hoc excusasse iā editis Romæ quinq; libris Cornelii Taciti
nuper in Germania repertis ultra alios, qui usq; ad hæc tē-
pora fuerunt in usu, ex quibus satis demonstrari uidetur. Sti-
pendium militibus antiquis tradi solitum a stipendio mili-
tari nostri temporis non multum differre / quia uidetur na-
tura comparatum : q̃ ex usu / & necessitate mores effluxer-
int. Et ideo nimirum si apud antiquos & nostro auo usu re-
ceptum sit : & ex commodo soluentis : & recipientis consti-
tutum : ut pediti aurei Terni ex nostris menstrui exhiberen-
tur, Quia ab expertis illius disciplinae usu compertum fuit
milici illius ordinis hanc summam illo curriculo temporis
posse sufficere : & equitibus : & reliquis plus p̃ portione one-
ris : & dignitatis in hoc tamen expresse nostra militia ab an-
tiqua differt / quia militibus nostri temporis stipēdium uni-
uersum in pecunia numerata exsoluitur antiquis uero anno-
na : & uestes arma : & equi / ceteraq; utensilia ex publico tra-
debantur / quæ tamen stipendio imputabantur / nisi donari in
exhibitione exprimeretur / reliquum quod supererat ex ordi-
nario stipendio : in pecunia exsoluebatur. Et ideo in plurib;
locis legitur equitibus minus idoneis equos publicos adem-
ptos : & annorum fideiussores receptos : & q̃ annona : & ue-
stes stipendio non imputarentur in exhibitione aliquando
expressum Auctores citare de unaquaq; re longum esset de
annona Cornelius tacitus prope finem quidecimi libri at-
testatur / cum scribit additum sine precio frumentum / quo an-
te ex modo annonæ utebantur de uestibus Plutarchus in ui-
ta C. Grachi scribens, q̃. G. lege tulit q̃ uestes : quæ antea
ex publico tradebantur sed stipendio imputabantur de cete-
ro nō imputarēt de armis : & aliis necessariis militiæ fides sit

ex authoribus sumptā fuisse. Et insuper ultra stipendium ordinarium ex occasione/seu uictoria nomine prædæ/seu donatiui diuersas summas pecuniarum militib⁹ exhibitas sæpius fuisse constat: imo fere semper rebus anxiiis: uel lætis pro cōsolatione uel præmio donatiui nomine ex uoluntate Ducis seu copia stipendium extraordinarium tradi solitum. Sed iam argumentis/si testibus non poterimus, demonstrare conemur rem scitu dignissimā: & quam perfecte intelligi multum uitæ:& hystoriæ interest: & a leuioribus incipiendum. Plutarchus in uitis Pompei: & Cæsaris annua mille talenta a senatu fuisse deputata Pōpeio pro stipēdio exercitus quē sub legatis Afranio/& Petreio suis auspiciis in Hispania alebat eandem summam in conditionibus pacis siue induciarū Carthaginensibus imperatam pro impensa exercitus a Romanis Appianus in bello lybico scribit: & alibi hāc summā pro alimento exercitus ordinarii deputatam legitur: quæ computatione præmissa sexcenta millia nostrorum aureorū conficit. Porro ex Vegetio:& hystoricis colligi potest ordinarium exercitū Romanis fuisse ex duabus legionibus: quæ aliquādo/& fere passim seculis posterioribus singulæ sex milia peditum: & quingentos Equites in se habebant: si pro hoc numero militum impensa mille talentorum deputata fuit/non absurda coniectura elici potest Antiquum a nostro militari stipendio non multum differre cum duodecim milia peditum nostro Æno pro stipendio singulis tribuendo aureos ex nostris tres menstua triginta sex millia accipiēt: & cum mox fuerit Romanis Equiti triplex stipendiū præstare mille Equites nouem millia/reliqua quinq; millia usq; ad quinquaginta in salariis Centurionum tribunorum legatorum in conuehendis Machinis: & aliis extraordinarijs

expensis uerifimiliter consumi potuerunt: quia computatio-
ne dici potest exercitum ordinarium etiam Romanis quin-
quaginta millia nostrorum aureorum singulo mēse impen-
sam habuisse/ & anno integro sexcētena millia/ quæ sūma sic
distributa talentis mille ad alendum exercitum ordinariū
satis conuenit/ & a communi stipendio nostri temporis nō
abhorret/ non ignoro tamen exercitum Hispanum Pompei
duas legiones excessisse/ Sed talem fuisse ordinarium histo-
rici, & Vegetius scribunt/ & dici posset hanc summam ordi-
nariis copiis deputatam: Extraordinariis uero ex libidine
Pompei super additis ex redditibus prouinciæ: seu aliis ex-
traordinariis stipendia fuisse persoluta/ & exemplum in Cæ-
sare legimus: Cui Ballo Gallico duæ legiones fuerunt a Se-
nato deputatæ/ quas postea ex libidine: seu necessitate ad de-
cem propria authoritate adauxit: uel hæc mille Talenta p-
pecuniario stipendio reliquum pro uestiario: & annona ali-
unde quæsitum/ quia aliter impossibile fuisset tā exigua sum-
ma tam numerosum exercitum aluisse/ Et prosequendo/ quæ
in hac materia obseruaui pluribus in locis apud auctores le-
gitur ternos aureos pro stipendio militibus traditos/ ut in
Lampridio in uita Ælii Gabali prope finem/ ubi scribit mu-
lieribus, quasi militibus ternos aureos dare iussit: Et in uita
Diadumeni in principio pro imperio ternos aureos: Et Ca-
pitolinus in uita Albini in principio habebis facultatē dan-
di stipendii usq; ad tres aureos/ & cum in hac summa diuersi
auctores conueniant/ opinari possumus stipendium ordina-
rium fuisse trium aureorum illius seculi: qui singuli: ut in Se-
stertio iam dixi, binas drachmas pendebant: et duos ex no-
stris repræsentabant: Sed maior difficultas occurrit an illi
tres aurei mensui: aut maiori interuallo ordinarie persol-

uerentur. Suetonius in uita Domitiani Cap. de quibusdam
constitutis p eum, Scribit. Addidit et quartū stipēdium mi
liti aureos ternos: ex quibus uerbis argumentum satis pro
babile summi potest ante Domitianum tria tantum stipen
dia militibus tradi solita, idest quadrimestruata: et sic di
midium stipendii nostri temporis/ uidelicet aureos nostros
decem/ et octo / et Domitianum quartum addidisse ad istar
Gallici stipendii nostri temporis: quod trimestruum apud
illos mox est perfolui / reliquum ad summam trigintasex
annonæ uestribus/ et aliis necessariis computatū. Multa alia
argumenta de stipēdiis, cum res esset in obscuro, obseruaue
ram: quæ scribere non curauim re iam satis meo iudicio discuf
sa auctoritate Cornelii Taciti in libro primo nuper reper
to/ ubi mentionem facit de seditione militari in transitu al
pium Carnicarum oborta Duce Blefo. Ibi milites seditiosis
uocibus miseram conditionem suam conquerētes quotidiana
nis decem assibus. s. denario corpus: et animam seruitio ad
dixisse Imperatori exprobrabant. ex quibus uerbis mihi sa
tis demonstrari uidetur, quale fuerit stipendium/ quod pedi
ti apud antiquos ordinarie perfolueretur: et obiter stipen
dio nostri temporis conuenire/ quia ex hiis: quæ i Sestertio
declarata fuerunt satis probatum fuit. x. asses denarium: et
triginta denarios antiquos trigintasex Marcellos Venetos,
aureos uero tres nostri temporis conficere/ quæ summa mē
strua ordinaria, et communis/ sicut/ et antiquis etiam nostro
æuo fuit pro stipendio peditis. Equitibus uero Centurioni
bus, Tribunus / Legatis / et reliquis in militia priuilegiatis
apud antiquos: et nostris temporibus comparatione pedi
tum pro portione oneris: et dignitatis constituta fuisse sa
laria credi par est/ et Hæc satis de Stipendio.

CRedditus / & Thesauros populorum : et regum tributa
diuitiasq; priuatas : et reliqua / quæ in Sestertio proposui
operosum : & prorsus inutile esset recensere, si quis uelit quas
cunq; summas pecuniarum, quæ penes authores antiquos le-
guntur computare cum declaratis iam pecuniis : et ponderi-
bus id sibi unusquisq; præstare poterit : et ad pecunias no-
stri temporis referre : nonnullas tamen exquirere non inuti-
le fore putauit : ut exemplo Computatio facilior : et compa-
ratione diuitiarum antiqui seculi nostri mendicitas detega-
tur Asses ratione, & exemplo in Sestertio satis computati
sunt similiter denariorum pondus : et ratio satis declarata :
nec minus pondo Sestertii : et talenta, sed exempla adduca-
mus. Liuius præcipue : et fere latini auctores in exprimendis
pecuniis / Pondo indeclinabili utuntur. De eo locum unum
Liuii mihi pro exemplo assumam libro. xxvi. Decadum scri-
bit ex præda Carthaginis nouæ expugnata delata fuisse ad
Imperatorem Scipionem decem, et octo millia / et trecenta
pondo argenti, Hæc summa ad nostros numos relata sumen-
do pondo pro mina centum : et octuaginta tria millia no-
strorum aureorum de Camera reddet : et sic toridem libras
Venetas grossorum / quot pondo, Hoc idem libro. xxvii. Scri-
bit ex præda expugnati Tarenti relata octuaginta tria mila-
lia auri pondo Credo scribi debere centum octuaginta mil-
lia ex Plutarcho in uita Fabii / q tria millia talenta auri fuisse
scribit : quæ pondo centum, & octuaginta millia reddunt.
Ex qua centum : & octuaginta centena millia nostrorum au-
reorum Signari potuissent addito Singulis Charato : quo
minus nostri pendent, hæc de pondo sufficiant. Talæta qui-
bus in exprimendis magnis summis antiqui auctores maxi-
me Græci usi sunt multiplicia fuisse in Sestertio scripsi : Sed

atticum/quod magis commune fuit in exemplum assumam
Plutarchus in uita Aristidis scribit. Athenienses a sociis an
nua mille:& tercenta talēta exegisse/quæ sūma ad pecunias
nostras relata ex iā Declaratis nouies centū millia nostrorū
aureorum conficit quicquid ultra ex propriis redditibus hē
rent. f. Vestigalibus tributis metallis quibus tota ea regio
tunc maxime scatebat, & quibus illa respub. tam numerosas
Classes:& exercitus maxime bello perfico:& Siculo cōstru
xit:& aluit:& profusas in populum largitiones: & in sacrifi
ciis: & spectaculis pompas exhibuit non est propositi no
stri recensere: sed in mentione talētorum / quia (ut superius
dixi) his maxime antiqui in exprimendis magnis sūmis ute
bantur omisissis Lidia/Egypti/persia, & aliorum regum opu
lentissimorum redditibus, Imperii ab Alexandro acquisiti
exemplum apponere uolui pro miraculo diuitiarum illius
seculi argumento de redditu annuo Imperii Ro. in fine di
lato. Iustinus in Epitomatæ suo libro. xiii. scribit post obitū
ipsius Alexandri in Thesauro reperta fuisse centum milia
talentorum quæ ad nostras pecunias relata: si attica fuerūt:
quæ minima sexagies/decies centena millia nostrorum au
reorum conficient:& in annuo redditu tercenta millia talē
torum/quæ nostris computata summam triplicabunt:& cen
cies octuagies decies centena millia aureorum nostrorū re
præsentabūt: quæ quicquid auri/& argenti nostro æuo toto
orbe reperitur: summam sine dubio excedit. Quo argumē
to desinant iam nōnulli diuitias:& gloriam nostri seculi ce
lebrare cum hoc maxime exemplo:& aliis infra dicēdis: &
adduci possent:mendicitas/& inopia nostri detegat / si præ
das uolumus exquirere Plutarchus Arianus:& alii qui gesta
Alexandri scripserunt, quadraginta millia talentorū captis

F

Suis ex *Ærario* *Darii* præter aliam preciosam suppellectilem suscepisse: & præter ea/ quæ *Persepoli*: *Tyro*, *Damasco*, & in pluribus aliis locis percepisset, quæ summa intelligendo/ ut supra de *Talentis Atticis* sexaginta librarum ad nostros relata uicies: & quater *Decies* centum millia aureorum nostrorum efficient, si quinquaginta millia fuerunt: ut *Arianus* scribit/ quinta pars addi potest: si de *talentis Euboicis* seu *Ægyptiis* octuaginta minarum (ut credi par est.) Quæ in illis regionibus erant in usu pro portione summa multiplicabit: iam satis de *Talentis*: quia comparatione magnæ summæ minimæ: & exemplo *Atticorum Euboica*: & *Ægyptia* computari poterunt: quæ minas / seu pondo octuaginta pendebant: ut *Plinius* attestatur libro. xxxiii. c. iiii. de *Euboico* alibi: & maxime in *Liuiio* constat. Ad res Romanas tandem accedamus quæ magnitudo/ & gloria nos: qui sumus eiusdem terræ *Alumni* maxime in admirationem conuertere, & excitare debet, qd potius miremur *Thesuros*/ uel reditus? an profusas impensas publicas: uel priuatas? de his omnibus mirabilia scribunt *Auctores Illius seculi*: & maxime *Plinius* libro. xxxvi. c. xv. & alibi, quæ non est nunc nostri propositi recensere/ Si quis uelit legere potest: & ex præsuppositis ad nostras pecunias referre: nonnulla tamen adducā pro exemplo *Sestertiorum*: & alia quædam pauca, quæ magnitudinem *Romani Imperii* demonstrabūt. *Quadringentis Sestertiis* *Equestrem censum* constituisse omnes auctores consentiunt: quæ summa fuerit nostrarum pecuniarum usque nunc ignorauimus, nunc ex præsuppositis constat decem milia nostrorum aureorum representare de censu senatorio, qui fuit primo teste *Suetonio* in uita *Augusti* cap. de eius liberalitate ubi est significatio aduerbii *duodecies* demonstras

eur/iginti millium, & postea triginta milliū: & de aliis pri
uaris diuitiis non placet ulterius diferere / quia superfluum
uidetur. Diuitias Crassi mihi pro exemplo Sestertii assum
mam, quæ fuerūt Sestertiorum uigintimillium teste Plinio
libro. xxxiii. cap. x. quæ summa nostrorum aureorum efficit
quinquies centum millia quam intelligo in annuo reddito:
& non in capite/uel forte/cū Plutarchus in eius uita Scribat
iam decima suarum facultatū Herculi consecrata/& uniuers
o populo Ro. epulo exhibito: & ludis magnificentissimis
& aliis pfusis expensis, & largitionibus patrimonio exhau
sto eum tamen septem millia/ & centum talenta possedisse,
quæ summa usuris se misibus plus dimidio uiginti millium
in anno redderent, uidelicet ducenties quinquagies quinq
mille. Et forte locus i Plinio corrigi posset i decē millia ut
redditus forti i Plutarcho positæ ppius accederet, uel fors
in Plutarcho duplicanda accedit argumētū: q̄ ea decē: seu
uiginti millia Sestertium in annuo reddito intelligi debeāt
& non in sorte. Quia idem Plinius loco superius adducto
scribit Crassum dicere consueuisse non esse diuitem: qui le
gionē annuo redditu tueri non posset. Legio. n. septē mil
lium talentorum impensam non requireret. xx. uero milliū
uel paulo minus nutrire posset/ut ex præsuppositis de stipen
dio demonstraui. De impēsis ædificiorum urbis Romæ Pli
nius: ut Suetonium: & alios authores omittā libro. xxxvi.
cap. xv. refert orbē terrarū non solum armis Romanis. Sed
etiam ædificiis: & operibus mirabilibus superatum/Thesau
ri: & opes publicæ Romanorū ex magnitudine iperij/ & tot
opulentissimis gentibus, & regnis. uidelicet: Macedonia:
Asia: Cypri: Egypti: Cyrenarum: & aliis deuictis: & expilla
tis coniectari possunt/ & uere dici potest quicquid auri argē

ti/aut preciosæ materiæ in toto orbe fuerit in unam urbem defluxisse: ex quibus multa ex auctoribus antiquis exempla adducere possem: sed Plinius: ad hoc/ & in plurib⁹ aliis mihi sufficiat libro. xxxiii. Sæpius adducto cap. primo: & tertio scribit ingêres / uel potius mirabiles auri/ & argêti cōgeries diuersis temporib⁹ in ærarium populi Romani delatas: Ex quibus unum uel duo exempla referam, ut obiter locus in illa parte (ut opinor) corruptus corrigat / reliqua in eo / & Plutarcho / Liuiio / & aliis auctorib⁹ (siquis uelit) legat, & ex præsuppositis ad nostras pecunias referat, uerba Plinii / ut iſerius in libris ipressis legunt^r auri in ærario populi Ro. fuere sex to Iulio, Aurelio Coss. septem annis ante punicum bellum tertium pondo. Dcc. xxv. & reliqua quæ sequuntur: quæ si intelligantur pro ut legitur in impressis male coharêt: & non respondent miraculo / quod Plinius ad ostentationem Romanæ potentia postferis tradere intendit in libro Scripto: ut infra legitur auri pondo. Dcc. x. argenti pondo nonaginta duo millia: et i numero. lli. lxxxv. M. &. cccc. quæ summa ad nostras pecunias relata computando pondo auri cētum ex nostris aureis argenti decem / et pro Sestertiis uiginti quinq; quaterdecies centum: et sexcēta quinquagena quinamilia nostrorum aureorum / uel alio modo Quadragera sena centena: & quinquagena quinamilia: Si error non est in Calculo. Reliqua quæ sequuntur / quia nec in libro scripto nec in impressis satis mihi conuenire uidentur computare non curari: nec qd auri: aut argenti in ærario fuerit sexto Iulio: Et Lutio Mauro Coss. aut Cæsar Ciuili bello ex eo expilauerit: aut Scipiones Sylā / Marcus Lucullus: & deniq; Pompeius: et Cæsar de uictis gētibus in Triumphis detulerint, & Cato sua illa togata expeditione ex Cypro: aut Paulus

Emilius ex deuicta Macedonia Deuexerint: qui in ararium
ex ea auri pondo tribus millibus teste Plinio: qui cum Plu-
tarcho non bene in hoc conuenit delatis populum Roma-
num tributo liberauit quisq; sibi legat: & computet: Sed in
mentionem pecuniae nomen tributi me impulit / ut exquirere
rem scitu dignissimam: et a nemine authorum: quod scia be-
ne traditam / quid in reddito populus Romanus habuerit te-
pore quo maxime uiguit: et potentior fuit: nisi quis uelit
Plutarchum in uita Pompei adducere: qui non in merito so-
litus sit praedicare se Asiam ultimam prouinciarum accepisse:
et media sua uictoria praestitisse: et redditus populi Ro.
ex quinquagies decies centenis millib⁹ / ut uerbis Plutarchi
utar pro ut in libro conuerso: et impresso legitur ad octua-
gies decies centena millia auxit quam tamen summam si quis
uelit computare: et de Sestertiis argenteis intelligere om-
ne miraculum: et rationabilem copiam excederet si de aereis:
& sic minoribus ad uerisimile non accederet: et si illa decies
per centena millia multiplicentur: ut multotiens reperitur,
Adeo q^d nihil certi: aut uerisimilis ex uerbis Plutarchi im-
pressi possit omnino obseruari: sed ex libro Graeco: qui nup-
ad manus nostras peruenit fortasse emendatiori q^m ille: qui
olim in latinum fuit conuersus: uel melius interpretato uni-
co uerbo mutato satis constat: Quid illo seculo. s. Trium-
phante Pompeio populus Ro. in anno reddito habuerit
(ut inferius adducam) Quid uero seculis posterioribus ma-
xime aetate Plinii cum adhuc apud auctores exquisita: uel
ex professo non inuenerim per argumenta exquirere conue-
nit: Quibus si credere uolumus Plinius eruditionis magis-
ter: & sine quo si uerum fateri uolumus iam facta librorum
anteriorum iactura nihil sciremus: non absurde. Id meo iu-

dicio præstabit si duo eius loci conferantur : & bene obseruentur : & computentur : sed prius uerba Plutarchi adducam cuius codex in eo : quod in impresso latine legitur centena millia illa millia in myriades corrigi debent : & numerus ad drachmas referri : & id in Græco expressum est : ut dicat uni uersa Ro. urbis uectigallia ante illud bellū fuisse quinquagies decies cētenas myriades drachmarum : & ad octuagies quinquies decies centenas auctas, Et sensus qui aliter nullo modo elici potest rectissime procedet. s. Pompeium sibi arrogasse : q̄ redditus annuos Po. Ro. qui ante ipsum quinquagies decies centenas myriades drachmarū præstiterant sua uictoria ad octuagies quinquies centenas auxisset : Quæ sūma : ad nostras pecunias relata ex hiis : quæ in Sestertio diximus intelligi debet : ut quæ ante Pompeiū quinquagies decies centena millia nostrorum aureorum fuerant ad octuagies quinquies centena millia aucta fuisse : uel aliter / quæ quinquagies millena millia fuerant octuagies quinquies effecta cum ex hiis : quæ in Sestertio diximus Aurum Argento decuplo computetur : & sic myrias. i. decem millia drachmarū argenti mille ex nostris aureis : q̄ sunt pondere drachmæ conificent. s. quot myriades drachmarum argenti tot millia nostrorum aureorum intelligantur : uel aliquid plus : uel minus pro ut illis diebus aurum argento conueniebat. Et ex hiis factis redditus annui Po. Ro. Triumphate Pompeio intelligi possunt. Quid autem habuerit seculis posterioribus : quibus ditior fuerit respublica iam ad Monarchiam redacta maxime circa tēpora Plinii ex eo conabor ostendere duob⁹ eius locis collatis : ut superius dixi libro. xiii. ca. xviii. De felicitate Arabiæ scribit Indiam / Seres : & Arabiam uidelicet negotiationes : quæ ex illis regionib⁹ in nostrū orbē deucherēt :

adimere Imperio Ro. Annuæ milies centena millia Sester-
tiorum: & intelligo de Æreis: & sic minoribus: qui ut in Se-
stertio dixi quatuor denarium conficiunt: & sic erunt milies
uigena quina millia denariorum: uel Clarius Denarii ducē-
ties quinquagies centū millia: quæ summa ad nostras pecu-
nias relata ex præsuppositis: ut decem denarii aureum ex no-
stris referant aureorum nostrorum bis decies: & quinquies
centena millia: Et hanc summā scribit Plinius Indiā: Seres:
& Arabiam Imperio Ro. quotannis ademisse Alio in loco:
uidelicet libro sexto capite. xxiii. Scribit Indiam singulis an-
nis quingentesimam exhaurire Romani imperii: & cum de
Indiā scribat intelligo de tota illa negociatione orientali
de qua libro. xiii. mentionem facit: quia ibidem mansiones
& itinera non solum ad Indiam: ex qua etiā merces Sericæ
deuehebantur: sed etiam ad Arabiam pertinentia describit/
ex quibus credi par est Plinium de tota illa negociatione in-
tellexisse. s. Sericæ: & Arabicæ: quæ fere uniuersa coptū op-
pidum Ægypti a mari rubro Camelis deuehebatur: & si qu-
quagies multiplicetur summa posita libro. xii. ca. xviii. Vi-
delicet bis decies: & quinquies cētena millia/ Ad cētena uige-
na quina centena millia nostrorum aureorum assendēt: uel
alio modo cencies uigecies quinquies decies cētum millia:
& totidem millena millia nostrorum aureorum. Illa summa
posita libro. xiii. quinquagies multiplicata efficiet: Et tan-
tum habuisse in annuo reddito populum Romanū sumpto.
Ex hijs duobus locis Plinii collatis satis probabili argumen-
to nō absurde opinor: immo opinionē p̄fiteor: nec miracu-
lum: aut incredibile uidebitur: Siquis uestigalia: metalla:
Tributa: et alios urbanos: & puinciales illius Imperii red-
ditus animaduertat: quos quasi ad calculum huius: & foræ

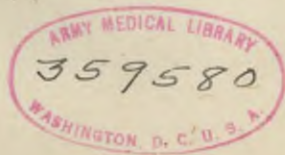
tasse maioris summa inueniet : si exacte : & particulariter
quid quæq; prouincia solita sit : & potuerit illo seculo exhibere
complectatur animo : Cum ex hispania sola ultra alios
uberrimos prouentus mirabilis : & pene incredibilis auri ar
genti atq; aliorum metallorum copia proueniret cuius tres
tantum regiones Plinius tradit libro .xxxiii. cap. iiii. uicena
millia auri pondo singulis annis Po. Ro. præstitisse, qd tur
detania, Bethica, Cantabria : & Celtiberia : & aliæ quid hæ,
& reliquæ argenti : quas omnes argenti : & omnium metal
lorum fertilissimas fuisse ipse attestatur : Et idem confirmat
Strabo in descriptione eiusdē prouinciæ scribens apud Car
thaginem nouam ex breuissimo terræ spatio stadior. cccc.
.i. ex quinquaginta millib⁹ passuum Po. Ro. in dies uiginti
quinq; millia drachmarū : quæ summa ex nostris aureis duo
millia : & quingentos conficiunt redditum habuisse : Et ut
etiam Plinius bonorum omnium : & præcipue auri : & alior
metallorum fertilissimam prædicat. Idem multi alii aucto
res attestantur . Ex quibus fortasse non temerarie proferri
posset Po. Ro. ex sola hispania tunc maiores redditus per
cepisse, q̄ uniuersæ Europæ prouinciæ suis Principibus nunc
exhibeant. Sed qd galliæ metallis : & cæteris bonis fortasse
non inferiores quid Italia. Tunc florētissima . quid ipsa Ro
ma totius orbis Emporium, & domina quantū sibi ipsi præ
stitisse credi par est, quid Illyricum uniuersum auri : & argē
ti fertilissimum cuius unam tantum partem breuissimo spa
tio in Dalmatia Plinius loco superius adducto refert ququa
genas libras auri singulis dieb⁹ effudisse / quid prouinciæ il
li cōtiguæ : & eiusdē naturæ (ut Britaniā & Germanias omit
tam quibus illis seculis argenti : & auri metalla nundum cu
pido aut ingenium fuerat scrutari) Epirrum Macedoniam

Pánonias/Messias/Traciá? Quid tot Gracie regiones quib⁹ / & si multū prioris fortunæ: tūc deesset. Tñ illius non cō
temnendam partem adhuc seruabant? Quid magna Cher
sonessos a quibusdam Asia minor appellata/ex qua/nec inte
gra:& iam per Mytridatem exhausta Silla una in dictione
uiginti millia talentorū exigere non dubitauit? Quid extra
illam pontice regiones ex quibus uelus aureum? Quid aliæ
ultra taurum ditissime Syria:& aliæ circa illam a Romanis
tūc possesse? Quid ægyptus/Cyrenæ:Lybia:Numidia: Mau
ritania? Quid tot sparse mari nō insulæ felicissimæ. Qua
rū omnium/& aliarum continentis regionum: tunc Roma
nō imperio subiectæ/ siquis diuitias/potētiam / & redditus
per auctores relatos complectat animo non profecto mi
rabitur de his quos ex Plinio computando excussit: sed maio
res fuisse credet: Et paulo minus ex aliis auctoribus illius se
culi calculo confirmabit: Si argumentis ex Plinio adductis
minus fidei præstiterit: Quod aliquando exquirere cogita
ui/& fortasse non abiurde p̄fecissem Perscrutādo: qđ quæq;
regio seu Reges/ tunc uel paulo ante in redditu habuissent:
nisi ambitiosum:& prorsus in utile uisum fuisset ex diuersis
auctoribus:& multiplicibus locis coniectura, & argumen
tis exquirere: quod ex duobus quasi eiusdem seculi luculen
tissimis auctoribus satis:& aperte consequi possem: quoq;
auctoritates sibi inuicem maxime fidem arrogent, cum ea
quæ ex Plinio adduxi: non uulgare testimonium afferāt, his
quæ Plutarchus in loco superius adducto attestatur Populū
Rom. Triumphante Pompeio octuagintaquinq; myriadas
drachmar: Et sic octuagintaquinq; millena millia nostros
rum aureorum in annuo redditu percepisse: Et hæc illa con
firmant: quæ ex Plinio adducta fuerunt tot puinciis postea

Imperio additis: & ex deuictis ante Pompeium usq; ad tempora Plinii pacatis. Et ad uberiores prouentus (ut credi par est) productis. Illa octuaginta millena millia ad centum: & uigintiquinq; millena millia acreuisse: quod facile disquirere potest: Si quis postea aquisitas: & pacatas prouincias recensere uelit, Et quales fuerint, considerare: Sed cum iam satis pecuniæ declarata: & computata fuerint: & obiter alia multa quibus expendantur: ut impensa: & antiquorum mores nobis innotescant: res poscere uidetur. Ut melius cognoscantur, mensuras seminum liquor: Et agrorum his addere: quibus uita constat: Et potissimum ad eorum usum pecunias inuentas fuisse credendum sit: Cum reliquæ merces permutando non semper V sibus uitæ conuenirent: Et ideo ex usu, & cōmodo mortalium metalla, & ex his pecunias inuentas Credi par est: Quæ omnibus comertiis: & maxime his: quæ uictui necessaria forent semper essent opportuna: & sic uniuersa antiquorum contractatio cognoscatur: quas mihi uenia sit, si q̄ breuissime: & festinata Cura percurram: q̄ ingeniolum meum promptissimum ad referendū qualiacunq; studio affecutū sit negotia urgentissima impediant: & alio compellant: Ideoq; mihi satis erit mensuras antiquorum frequentiores excutere: & obiter nostris conferre. Et ita breui elogio declarare: ut omnibus quibus erit Curæ ex his facili disquisitione reliquæ minus frequentes possint innotescere immensuræ igitur liquor, ut ab his initium Capiam: quæ frequentiores: & stabiliores apud antiquos fuerunt: quia humida pondere inter se parum differunt cum in eo sicca: & præcipue semina: quibus uita constat: genere: & specie raro conueniāt: ut Triticū a milco: & utrūq; inter se: Et ideo eorum mensuræ non facile pondere deprehendi

hendi possunt: omisissis igitur his: quæ tantum ad medicinæ
usum repertæ sūt: ut Cyathos: Myxthos: Coclearia. Et reliquis
similibus frequentiores ad usum uitæ fuerunt hemina siue
cotila Sestarius: congius, urna/amphora/Culeus / quo nulla
liquorum mensura maior fuit apud antiquos: heminae duæ:
Sextarium, sex Sextarii congium quatuor congii urnam:
Duæ urnæ amphorā viginti amphoræ culeum conficiunt:
harum ratio ex auctoribus inferius demonstrabitur: Et pri-
mum ex auctoritate auctoris illius in volumine Prisciani in-
serti sine Titulo: qui carmine prosequutus est pondera: &
mensuras antiquas/ quem Rhemmium Fauinum appellari,
scriptum reperi: ex cuius computatione hæc omnia summi
possunt: & ex aliis auctoribus particulariter comprobabun-
tur: q̃ urnæ quadraginta: & amphoræ viginti culeum confi-
ciant Clarum est: De urnis Columella libro quarto cap. iiii.
prope finē de amphoris Plinius libro quartodecimo. ca. ix.
demonstrat. Scribeas septenos culeos centenæ quadrige-
næ amphoras conficere: Sestarios: & cōgios quomodo in-
uicem se habeant demonstrat auctoritate Catonis ca. lvii.
dum scribit mense sexto: & reliquis operarium bibere iustū
esse uini Sestarium idq̃ referre in mense congios quinq̃ di-
cit: qui Sexies multiplicati Sestarios triginta cōficiunt. Et
sic sex Sextarii congium sequens cōputatio non pprie: sed
ppe cōuenit. Cū scribit in mēse. x. xi. in dies heminas. iiii. in
mense amphoram cum amphora Sestarios quadraginta
octo: & sic heminas nonaginta sex conficiat: & computatio
nonaginta tātum demonstrat: superior item non conuenit/
& codex deprauatus est. Legitur. n. in libro meo impressu-
ræ antiquæ loram bibant menses. iiii. mense. iiii. heminas: &
reliqua. Scribi debet loram bibant primos duos menses ter

G ii

tio : & quarto heminam : ut numerus mensum duodecim,
& sic anni reperiatur:& a primis:& non a tertio: & quarto
computatio initium capiat:Sed nec computatio conuenit:
cum triginta heminae: uidelicet sestarii quindecim duos ta-
tum:& dimidium:& non tres congios conficiant: & sic aut
error in codice: aut meus est : aut de minimo non Curauit.
heminam esse dimidiū Sestarii. Gellius libro.iii.cap. quar-
todecimo testatur/liquorum.Itaq; mensuris /ita declaratis:
ut quid inuicem capiant : & capiantur satis intelligi possit,
earum pondera (quibus præcipue deprehendi) & ad nostras
referri possunt dicenda sunt:& a minore: ex iam dictis ini-
tium capiam:hemina pēdet uncias decem. Sestarius uigin-
ti/hoc est libram:& bes congius libras decem, urna quadra-
ginta: Amphora octuaginta: Culeus mille : & sexcentas li-
bras pendet:hæc ex dispositione iam dicta mensurarum : &
ex multis auctoribus:& maxime ex Fauino supradicto col-
ligi possunt : & de amphora : & Sestario sextus Pompeius
attestatur.Et ex pulcherrima pliniana computatione pau-
cis cognita libro quartodecimo cap.iiii. Scribendo de uino
opimiano colligitur:& obiter usura semissium comprehen-
dunt: quas nostris seculis diu non bene cognitæ mihi olim
applaudebam, uel solum, uel inter paucos intellexisse: pos-
tea longo interuallo Hermolaum inter nostræ ætatis lite-
raræ assertores eminentissimum in prima editione plinianæ
castigationis ignorasse. In secunda non suo fortasse inuen-
to: sed ex alicuius relatione ex eo cognouisse/ animaduerti:
quia locū Columellæ corruptum adduxit. Ex quo nec com-
putatio: nec usura semissium subduci possunt : & excusatio-
nem sui codicis corrupti ipsemet excludit: profitendo in fi-
ne operis nihil mendosum in eo reperiri posse: sed fortasse

ex eo uicium fuit: q̄ ad summam Sestertiorum/ex qua usuræ
non ad principium/ex quo summa subducitur aduertit. Vi
delicet ad modum/seu Numerum iugerum: quæ septem: &
non octo: ut in codice corrupto legitur/poni debet: ut com
putatio Sestertiorum: et ex ea usuræ semissium recte, et sine
uitio subduci possint: quas ex occasione mensurarum/et Se
stertiorum hoc loco declarare libuit, ut uno contextu duæ pul
cherrimæ/et utilissimæ Plinii/et Columellæ computationes
et obiter Amphora: et urna discutiatur/et Codex Columel
læ corruptus corrigatur. Usuræ Igitur semissium non semis
fortis. s. ex cētum quinquaginta: ut diu inscite creditum: sed
sex pro centum reddunt/ Exempli gratia/ ut qui centum de
derit annua sex pro usuris Semissibus recipiat. Si mille sexa
ginta/et sic ex quacunq; sorte sex pro centum annua referat,
quæ adeo ciuiles, et modice/ut Plinii uerbis utar/existimatæ
sunt, ut etiam nostris sæculis/non pro odiosa decoctura/ sed
quasi pro beneficio receptæ sint, et si loco precii sit res, quæ
fructum reddat/ iam quasi etiam a nostra religione tole
rantur: et ex eo Semisses dictæ sunt: q̄ semis cuiuscunque
pecuniæ: cuius erit fors quolibet mense reddat. Quæ si
integram pecuniam quolibet mense præstaret/ duodecim
annua refferet pro centum: Exempli gratia: ut etiam he
betioribus pateat: qui centum aureos dedit. Dimidia
tum aureum quolibet mense accipiet: et sic in anno sex
integros, et ita de qualibet summa: et specie pecunia
rum: Et inde usuræ semissium dictæ sunt: q̄ semis quolibet
mense pro centum pecuniæ traditæ reddant, quæ diu la
tuerunt, quia ratio ignorabatur: Et adhuc credo laterent:
nisi Columellæ computatio libro quarto capi. tertio eas

demonstrasset, Et alia Plinii quæ amphoram ostendit libro quarto cap. iiii. Quos declarare constitui: Et ut melius intelligantur Sestertios in pecunias nostras conuertam. Columella Igitur loco superius adducto: Qui cupidores etiâ qui dumtaxat utile respiciunt ad honestissimam, & pulcherrimam agriculturæ artem excolendam etiam spe lucri alliciendos cogitauit: non tantum uerbis laudando: & suadendo: quod & alii auctores: sed re ipsa Calculo appposito: & ratione subducta omni fœnore: & omnium aliarum artium maxime Cultura uinearum Quæstuosissimam demonstrare uoluit: Et ut Clarius id præstet ponit quæpiâ emisse fundum septem iugerum: & non octo: ut corrupte in impressis legitur/ & in hoc Hermolaum errasse dixi: Quia si octo iugera ponas/ & pro singulis singula millia Sestertiorum expensa computatio non procedet ad summam: uidelicet ad uiginti octo millia si septem ex amissim conuenit. Ideo legas iugera septem: & pro eis septem millia Sestertiorum nûmorum expensa: quæ summa ad nostras pecunias relata facit ex nris aureis de Camera (ut in Sestertio dixi, uidelicet librarum sex / uel Solidorum Venetorum centum & uiginti) centum septuaginta quinque. Item uinitorem esse emptum Sestertiis nummis octo millibus ex nostris aureis ducentis. Item uiniradices: & pedamenta: & alia necessaria ad uineam constituendam duo millia pro quoque iugero: & sic pro septem quatuordecim millia Sestertiorum ex nostris aureis tercenta: & quinquaginta hoc caput est uiginti novem millia Sestertiorum nummorum ex nostris aurei septingenti: & uiginti quinque huius summæ usuras Semissium uidelicet. Sex pro centum quolibet anno pro duobus primis: quibus uinæ domino fructum non reddiderunt: & sic caput illo

illo spatio mortuum extitit: ponit tria millia quadringentos: & octuoginta Sextertios nummos domino decoxisse ex nostris aureis octuaginta septem additis usuris sorti caput sit. Sestertiorum triginta duorum millium quadringentorum: & octuoginta nostrorum aureorum octingentorum & duodecim. Huius etiam Summæ usuras Semissium subducit modo iam dicto: quas ponit esse Sestertios mille nongentos: & quinquaginta: ut Calculus in numero rotundo procedat: tamen si recte computentur Sestertius deerit: & sic ex nris aureis quadraginta octo: & dodrans alterius: id est ex quatuor aurei partibus tres: & sic Marcelli Veneti nouē. Cum igitur Columella in hac computatione bis ex sorte usuras Semissium subducatur: Et utroque calculo ex sorte proposita summæ usurarum subductæ sex pro centum excipere reperiatur, nulli dubium potest esse: quin huiusmodi usuræ sex pro centum ex annua sorte percipiant: Et ulterius procedendo: quod proposuerat confirmat septem iugera pretio: & impensa superius adducta comparata minimo redditu singula singulos culeos uini refundere: qui uilissima annona tercentis Sestertiis nummis. s. aureis nostris septem: & semis singuli distrahantur: & sic septem culci duobus millibus & Sestertiis centum. s. aureis nostris quinquaginta duobus cum dimidio: & sic omnino adhuc excedunt usuras sortis prædii comparati: quæ fuit Sestertiorum nummorum mille nongentorum: & quinquaginta: & sic aureorum nostrorum quadraginta octo: & dodrantis aurei. Sed extirpandam uineam scribit cuius singula iugera ad minus tres / seu plures culeos non reddant, & aliquando octo: ut Varro / Plinius / et ipsemet Columella alio loco attestantur. Et sic Culturam uinearum ex uino / et plantis non solum modici fœnoris / sed

cuiuscunque quæstuosissimæ mercaturæ redditus excedere: & honestissimo, & quietissimo fructu eam exercentes ditescere demonstrat: & obiter declarat Culeum quadraginta urnarum esse capacem. Hoc idem de usuris: & amphora confirmat Plinius loco superius adducto pulcherrima computatione docens: quid manceps pertinax mina suæ mercis retentione amittere possit: Constituit. n. amphoram uini centenis nummis Sestertiis: id est aureis nostris duobus cum dimidio fuisse emptam Opinio consule seruatumque uinum: ut neustate pretiosius fieret centum: & sexaginta annis usque in tempora Cai: Cæsaris Germanici filii: & quarti in ordine principum Romanorum: & ut auariciam pariter/ & stultitiam mancipis taxaret/ scribit emptorem non minus lucri, & certioris ex precio uini seruati per tot annos usuris Semissibus: quæ ciuiles: & minime odiolæ sunt percipere potuisse quæ ipsius uini tam longo curriculo temporis seruati: & mille periculis: & iacturis expositi: cuius onciæ/ quæ sunt nongentæ: et sexaginta pares essent Sestertiis/ qui cætum/ et sexaginta annorum spatio usuris semissibus contrahi potuissent: et si aliter sensisse Plinium: & adhuc maiori stultitia mancipem taxare uoluisse opiner computando singulas uncias illius uini per tot annos seruati pretium totius amphoræ æquasse: uel potius superasse. Si usuræ forti quotannis multiplicando addantur: et ex is usuræ adhuc subducant. Liquidorum mensuris ita declaratis/ ut quid unaquæque ipsarum pondere: aut capacitate ab altera differat intelligi possit nunc siccorum/ ut frumenti/ et aliorum seminum quibus alimur/ et uita constat, et aliarum rerum: quæ non fluida: aut fluxa in commercio: et usu apud antiquos fuerunt mensuræ dicendæ sunt: quas admodum paucas, et aliquando liquidorum/ ut Sestertiis ad sicca usos

fuisse reperio: quod etiam temporibus nostris euenire uide-
mus/ut quæq; ciuitas una / aut altera mensura ad sicca contē-
ta sit: quas multiplicādo / aut diminuēdo usq; ad quartarios
suas res distrahere, & cōmercari cōsueuerit. ita & antiq; græ-
ci medimnis/latini modiis in cōmertis fere passim usi sunt.
modii sex medimnū faciunt: Sestarii sexdecim modium.
Sestarios pono: quia & his sicca, & humida metiri consueue-
rūt. hōz singulorū pondus supi⁹ scripsi fuisse libræ/ & bessis:
id est vnciaz uiginti. modii pondus ex computatiōe sestarii,
& amphoræ superius adducta fuit libræ uiginti sex: & un-
ciarum octo medimnum libræ cētū/ & sexaginta. nā Fauini
Carmine de ponderib⁹ superius adducto demonstrat sesta-
rios sexdecim modium, modios tres amphoram, binas am-
phoras medimnū conficere. cui⁹ auctoritatē ob id maxime
sequor: quod est antiqui nominis, & in humidorū mensuris,
quæ scripsit aliis auctoribus comprobant. accedit etiam q^d
pondera oīum iā dictarū mensurarum prout posita sunt cal-
culo ad inuicē conueniūt. q^d medimnus sex modios in se ha-
beat ex pluribus auctoribus colligi potest: sed Cicero mihi
sufficiat in uerrina quarta: in qua pluribus locis computādo
demonstrat modiu esse sextā partē medimni. nec ignoro in
uita Pomponii attici legi fuisse septimā. sed ibi locū eē cor-
ruptū auctoritate aliorū conuincitur. de pondere uero quod
superius dixi fuisse librarum centum & sexaginta/ aliquantu-
lum hæsito/ quia apud Pausaniam legitur fuisse nisi centum
& octo: tamen primæ opinioni magis assentio: quia cate-
ris ponderibus magis conuenit. De pondere modii difficile
puto posse affirmari: cum ea/ quæ metiendo capiat/ ut triti-
cum/legumina/ & alia huiusmodi sicca, non solum genere,
sed etiam specie inter se, bonitate, aut natione diuersissimi

H

sint ponderis q̄ in humidis non sic euenit, quæ non multum
pondere differūt: ut uinum/ & aqua / & huiusmodi dilutio
ra/crassiora uero: ut mel / & oleum specie inter se parum uel
nihil/genere non multum: & quasi certa mensura: quia mel
a melle/ & oleum ab oleo pondere parum differt. Illudq; ab
isto. Et quicqd est quasi certa mensura differt: sed in hoc id
quod ratio suadet auctoritate Plinii uidet̃ comprobari mē-
suras liquidorum quasi certo pondere fuisse: siccoꝝ fere ua-
rio: quia in illis nihil uacui: & fere eadem natura: in his mul-
tum uacui: & diuersissimæ species / & ideo si sestario aut mo-
dio liquida metiamur sua pondera reperientur habere: &
uniformia. Si uero sicca: ratione iā dicta diuersissima: quod
auctoritate comprobat̃ Plinii lib. octauo cap. vii. scribit. n.
modium tritici gallici non excedere uicenas libras: & alia-
rum prouinciarum parum ultra / & tamē si modius pondere
liquidi metiat̃ rōne amphoræ/ & sestarii/ hoc est: ut amphi-
ora tres modios capiat / & ipse sestarios sedecim utraq; ratio-
ne erit pondere stabili, et non uariato bonitate / aut natio-
ne, ut in siccis librarum. xxvi. & unciarum octo. idem uidet̃
comprobari de sestario cap. nono & decimo, & sequētibus.
Ex his non absurde colligitur antiquos humida pondere fe-
re certo/ sicca uero uario/ uel sola capacitate metiri in usu ha-
buisse. & exemplum sumi potest de modio & sestario/ q̄
in humidis haberent pondus constitutū: in siccis sola capa-
citate censerent̃. Idq; experiendo deprehendi uasis ad men-
suram antiquoꝝ fabricatis: quoꝝ contenta sicca, & humida
pondere multum differre cognoui. uidetur tamen Plinius
eodem cap. maioris mensuræ modium fecisse: cum scribit
sexaginta pondo panis e modio refferri, & reliqua. sed aut
locus est corruptus, aut aliter debet intelligi, & illud idem

dici potest in capite decimo, cum scribit centum & uiginti
duos panes e modio similaginis iustum esse confici, quia
aut panes erant exigui, aut numerus est corruptus: quia
modius antiquus tot panes formæ, aut magnitudinis nos-
tri temporis referre non posset: Et ex his quæ sequuntur
colligi potest. Cum scribit ex tribus sestariis madidis pultis
modium reduci: quia eadem proportionem posset ex modio
qui esset uiginti quinque librarum / uel circa sexaginta libras
panis refferri. Idemque existimari debet si alibi aliquando
maioris mensuræ modium uideatur innuere, cum ipsemet
Plinius mensuram superius positam non excessisse pluribus
in locis demonstret, & maxime eodem capite septimo su-
perius adducto comparando triticum ordeo / quod dicit non
excessisse libras quindecim, & fabam uiginti duas, & innuit
triticum non multum excedere. Item infra cum scribit e mo-
dio siliginis triginta pondo panis reddi: & parum supra di-
xerat iustum esse panis tertiam portionem ad grani pon-
dus accedere / & subinde sequentibus loquendo de tritico
Alexandrino, & Cyprio / & cap. nono in fine / & cap. decimo
& alibi, sed nonnullis fortasse absurdum / & pene incredibile
uidebitur / quod & mihi aliquando antequam ratio confirmare-
tur occurrisset fateor, antiquos, & præcipue Romanos illo se-
culo copiosissimo sua pene uniuersa commercia tam exiguis
mensuris confecisse, & contractasse: quod & si admirabile
videatur / tamē usque adeo ratione / & auctoritate demonstratum
est / ut ex ea nulli nisi pertinacibus dubium relinquant. Et propter ea
quæ superius adducta sunt / & multipliciter adduci possent, de
amphora et sestario / quæ tales fuerint / et non maioris mensuræ
auctoritate capitolini comprobabit. Scribit. n. i. uita Maximi
ni illū aliquando bibisse amphorā uini / et duos / et tres sestarios

H ii

fui sudoris ostēdisse. quod utrūq; in mensuris iam dictis mirabile dici potest. sed si maiore hiis modum constituamus omnino incredibile/quod homo ultra octuaginta libras uini uno die hauserit: & ultra tris sudoris emiseric. & in uita Alexandri Mameæ legitur eum ieiunum sæpe sestariū aquæ frigidæ bibisse: & in pluribus locis apud auctores reperitur modestissimos, & sobrios uiros i cœna non ultra sestariū uini bibisse: qua mensura & nostri tēporis sobrios hoies esse contētos uidemus. de Congio Plinius libro quartodecimo in fine comprobabit: scribens plures fuisse: qui tres congios uini uno impetu haussissent: qđ pro miraculo adducit: & nō ab re: ut de amphora in Maximino. sed si maioris mensuræ congios arbitremur penit' incredibile uideri potest. de aliis hē mensuris liquidorū non ambigit. de medimno, & modio ultra ea quæ ex Plinio, & aliis auctoribus superius adducta sunt: accedit argumētū, uel potius demonstratio: quæ si alia deessent per se sufficeret ad utrunq; comprobandū: quāuis superuacū uideatur argumentis quærere/ qđ assertionibus superius adductis, & quæ adduci possent manifeste comprobetur: tamen quia ad comparandas nostras mēsuras cū antiquis aliqd conferre potest / apponere uolui. omnes antiqui agricolæ, & præcipue Columella lib. secundo cap. nono: Plinius libro decimo octauo cap. uigesimo quarto / & alii suis locis scribūt modios fere qnq; tritici pro semine iugeri satis eē: milii sestarios quatuor. Cicero i uerrina quarta modios tritici sex. s. medimnum in iugero satis esse scribit. qui modus etiā nostræ sementationi fere conuenit, si quātitas seminis cū spatio terræ computeſ. & hoc quid modius fuerit demonstrabit/quod, ut clarius fieri possit, p̄fari conuenit: & ne niam deprecari, si in hiis declarandis, & computandis, quia

latina defunt, uocabulis uulgatissimis, & omnino popularibus utar: ne in illius errore incidam: qui cū uellet latinitatē seruare, culpam inscitiae subiit/ & pro mensura Veneta quæ uulgo stariū appellatur/ & ultra centū & septuaginta librarū minorū tritici capax est, sestararia tam exigue mensuræ Venetiis super hostio Annonariæ curiæ insculpi fecit. quod oīum litterarū professorū, qui plurimi, & eruditissimi in illa inclita ciuitate reperiunt maxime iteresse puto/ magistratus admonere ut illud uocabulū sestariorū exculpi faciant: & eorū loco patrias mensuras proprio nomine uel circūscripto inscribi iubeant. cū huiusmodi inscitia non sine nota illius alimæ Ciuitatis tot doctissimorū uiroꝝ p̄ficia/ & alūnæ ab externis transeuntibus legitur. quod dixisse non mihi arrogatiæ, sed istæ in eam Ciuitatē pietati: quā illi debeo: & libenter agnosco/ ascribam. sed hiis omiſsis ad computationē propositam reuertar. Campus noster (sic. n. modū/ & mensurā agri appellamus) quāt iſerius demonstrabit iugero antiquo proportionē maior est, duabus nostris mēsuris Tritici, quas stariā patrio uocabulo appellam⁹: & altero dimidiato seu non integris tribus fere seris pro qualitate terræ: & arbitrio sestarientis. mensura nostra ex collatione inferius demonstranda plusq̃ duos modios antiquos continet: qui si pondus inficis seruaret: quod eis in humidis attribuit: uidelicet libras uigintifex, & uncias octo, paulominus duo nostram mensuram æquarent: quā fere quadraginta duæ libræ maiores nostræ unciam decem septem boni Tritici implēt: minores uero unciam duodecim circa quinquaginta nouē. Et antiquos huiusmodi mensura, capacitate, & non pondere constituto uti consueuisse puto: Sed si pondere sicci censebatur multo minor reperitur ratione iam dicta: quia uacūū

inest: et ideo modius sicci ad libras. xxiii. uel circa contrahitur pro qualitate materiæ: ut in Plinio legitur: quod uase ad pondus festarii fabricato uerum esse deprendi, eo sexdecies tritico impleto, et euacuato/ idq; uniuersum ad pondus superius positum accedere inueni, quod duplicatum libras quadraginta sex efficiet mēsuram uero nostram eodem tritico, et statera seu lance quinquaginta octo uel circa pendere deprehendi: Et sic mensura nostra duodecim libris uel circa duobus modiis antiquis maior reperitur, et sic campus noster plusq; iugerum triginta libras seminis requirit, et erit proportio a cētum et quindecim, quas requirit iugerum ad centum et quadraginta quinq; quas requirit campus noster qua ratione sementatio iugeri et cāpi nostri fere conuenit. nam teste Columella libro sexto cap. primo, iugerum uiginti octo millibus, et octingentis pedibus quadratis constat. Campus uero noster sex pedis hoc est mensuris sex pedum: quas perticas appellamus sexaginta in longitudinem extēditur. quatuordecim in latitudinem. Qui modus triginta millia ducentos et quadraginta pedes quadratos conficit. Sed iugerum antiquum non solum numero pedum, sed etiā eorum quantitate nostro campo minor erat: quia pedes antiqui quibus iugerum metiebantur nostris pedibus fere uincti, et sic duodecima parte breuiores reperiuntur adeo q; si quantitas seminis cum spatio terræ computeſ sementatio nostra, ab antiqua parum differre reperietur. et ex hiis etiā mores antiquorū in hoc et modius quid fuerit demonstrat. Hæc uolui dixisse non tātum, ut mensuram modii: qui supra satis fuit declaratus confirmarem, sed ut mores, et consuetudines antiquorum sicut in aliis etiā ratione seminādi a nostris non multum differre demonstrarem: quod hoc toto

opusculo præcipue mihi cordi fuit, ut ex moribus, et consuetudine antiquorum ad quæq; peragenda & constituenda in structiores, & prudentiores efficeremur. Cum itaq; in festerio antiquorū pecunias declarauerim, & nostris contulerim, & superius etiam eorum mensuras pro ingenioli mei uiribus demonstrauerim, reliquum est intentionis, & propositi nostri ut eas nostris conferamus, & cuius proportionis sint ad nostras quantum fieri clarius possit demonstrare conemur: quas summatim, & quā breuissime repetere conuenit, ut in earum collatione ad nostras memoriæ propius sint. Diximus duas heminas festarium, sex festerios congiū, octo congiōs amphoram, uiginti amphoras culeū implere. Item q̄ amphora duas urnas, & tres modios caperet, & ut pondera etiam addam, dixi heminam decem unciarum eē, festarium uiginti, congiū decem librarum, modium uiginti sex: & beſſis urnā quadraginta, amphoram octuaginta, culeū mille sexcētarum. His ita propositis, & declaratis cū nullæ antiquæ mensuræ nunc extent, & ob id quasi impossibile uideret eas nostris comparari posse, & tanto difficilius q̄ etiam mensuræ nostri temporis fere nullæ inter se conueniant, & quæq; ciuitas ne dum prouinciæ suæ pondera, & mensuras ab aliis dissimiles habeant. Tamen hiis non obstantibus rationem inuenisse opinor: quæ antiquæ mensuræ nunc constitui, & inueniri possint, & quisque patrias mensuras cuiuscunque ponderis, uel capacitatis fuerint: illis utroq; modo, scilicet uel pondere, uel capacitate ualeat conferre. Sed rationem afferamus. ex Fauino sapius adducto, et aliis colligitur capacitatem amphoræ pede quadrato constare. constituatur igitur uas huius mensuræ, cuius uacuum sit cubus, undique pede quadrato terminatus.

natus. f. altitudine, latitudine, longitudine, ex huiusmo di uas
si comparatione omnes antiquæ mensuræ maiores, & mi-
nores augendo uel diminuendo constitui possunt: & eadem
ratione obiter nostræ illis conferre: quippe huius uasis dimi-
dium erit urna/tertium modius/octaua pars congius/quadra-
gesima octaua sestarius. si pondere magis placet: fabricet
uas, cuius contētū sit ponderis libræ decē: erit congius: si
unciarum uiginti, erit sestarius: & proportionē ponderum
aliæ oēs antiquæ augendo uel minuendo constitui possunt.
Quarum ratio incerta esse non potest/ si earū pondera capa-
citati a primis ad oēs sequentes initium capiendo seu a mi-
nimis/ seu a maioribus conueniet. exempli gratia diximus
amphorā esse dimidium medimni, amphoræ urnam, tertiu
modium, octauam partē congiū, & reliqua, quæ non expe-
dit repetere: hæc omnium pondera, & reliquæ proportio-
ne capacitati conueniunt: prout ex ordine positæ sunt. si ca-
pacitas igitur ipsarum proportionē ponderis cuilibet earū
attributi conuenit/ cui dubium potest esse eas esse mensuras
antiquas/ quibus constitutis suas patrias mensuras quilibet
seu capacitate, seu pondere conferre potest: & quid quæq;
ipsarum ad antiquas pportionis habeat cognoscere. f. suas
patrias/ nunc mensuras maiores/ seu minores ad antiquas ra-
tione iam dicta constitutas proportionē conferēdo, & obi-
ter legendo prouentus, expensas, & commercia antiquorū
intelligere. Quod si meo labore legentes hoc consequuti
fuerint: gratias habebūt. si uero ipsi ex se melius, uel ex his
minus exacte: saltem uoluntatem proficiēdi laudabūt. Sed
dicet fortasse quispiam ignotum per ignotius docuisti: men-
suras pede, & libra constituisti ipsismet mensuris ignotio-
res: & quales fuerint apud antiquos/ & quomodo nostri cō-

Palmi	Digitus	I
		II
Dactylus	Digitus	III
		IV
		V
Pedis	Digitus	VI
		VII
Antiqui.	Digitus	VIII
		IX

ueniant fortasse ignoratur: sed certum est nostris fuisse minores. ideo & huic scrupulo occurrēdū ē. librā i sesterio demonstrari/ & sicut i ea cōstituēda ad p̄cipia naturalia/ q̄ stabilia sunt, & raro seculis uolētib⁹ mutant⁹, v₃ ad filiquas: quā semp fuerūt, & sūt uniformes/ & eiusdē qualitatis: ita & in pede ad digitos humanos recurrēdū: q̄ nō crassi, aut graciles ad hoc eligēdi sunt, & teste Vitruius/ & Columella lib. vi. ca. primo sexdecim, pedē conficiūt: q̄ certe meo patrio pede & fere oib⁹ q̄ nō seculo in usu sūt breuior fuit. comperta scribo: pedē meū patriū quo ad metiēdū spatia utimur sexdecim meis digitis, & q̄buscūq; cōibus uncia. i. duodecima pte longiorē esse/ & plus p̄ qualitate digitorū reperiri. & idē fere de aliis n̄i tēporis existimādū est. & minorē fuisse antiquū etiā nomē arguit. s. a pede humano fuisse appellatū & ad ei⁹ mēsurā constitutū. Quo oēs pedes n̄i t̄pis q̄b⁹ ad metiēdū utimur lōgiores sunt. sed utinā aliā antiquā mēsurā modus extaret sicut pedis antiqui / q̄ Romā plurib⁹ in locis, & p̄cipue in hortis Angeli colocii uiri inter alios q̄ Romā degunt, ut audio, doctissimi manifesteprehendit⁹. Cuius exemplum & longitudinis dimidiū in hoc loco itēgi non capaci imprimi curauī, ut ad eius mēsurā uel alterius, digitis constituti quocūq; loco q̄s reperiāt amphorā fabricare possit, & ex ea reliquas. & si pondere magis placet libra filiquis constitui potest. & ex ea omnes mēsurā antiquā, & eadem libra nostris conferre, quā eandem, qua nos utimur fuisse in sesterio docui.

Sed si aliquibus in locis non conueniret, si quis uel denariis antiquis constitui potest, & ex ea reliqua mensura; nec si quis carere possumus/qua fere iam ubique sunt communes. denarii etiam ipsi adeo iam vulgares, & noti sunt, ut nullam putem nunc esse prouinciam in qua aliqui ex hiis non reperiuntur: sed ut ab aliis nummis argenteis antiquis dignoscantur: qui fortasse non sint pondere Drachmae admonere conuenit, ueris denariis hac notam ✕ fere passim impressam fuisse: qua antiqui hunc nummum numerum denarium in se habere, uidelicet decem asses demonstrabant, & ad differentiam litera x linea transuersa secabant: ut in figura superius posita apparet. sed cum nostri seculi scriptores, & impressores quid esset non intelligerent, in libris apponere omiserunt / & hinc multos errores irrepsisse pluribus in locis obseruaui: & maxime in Cornelio Celso in compositione pharmacorum. quorum partes: et simplicium pondera male intelliguntur: & in eis multos uidi haesitare. Idque maxime ex figura superius posita omissione euenit/quia fere passim in libris impressis / uel hiis proximis seculis scriptis compositio pharmacorum: ut infra descripta apparet. Exempli gratia piperis p. xxx. uel alio numero simili modo, sed quid litera p. aut quid numeri significarent me diu ignorasse profiteor: & tandem ex antiquissimo libro in quo figura denarii apparet utrumque deprendi: uidelicet literam p. pondo significare: & ex pluribus libris x primam denarium: reliquas numerum significare/ut infra piperis. ✕ xx. quod significat piperis pondo denariorum uiginti, & hoc exemplo reliqua intelligi possunt, Simili modo in Plinio multotiens hanc figuram deesse obseruaui, Maxime cum precia rerum describit, Verbi gratia cinnami pretium in libras, & sequitur numerus sine pretio: sed deficit figura de

narii/uel sestertii:et intelligi debet cinnami pretiū in libras
 denarii uel sestertii.xx.uel.xxx. aliquando libræ defunt ali
 qñ loco sestertioꝝ positæ sunt:et e contra. Hæc quæ ex trās
 positione/uel omissione figurarum errores / et difficultates
 multis afferre cognoueram,ex occasione denarii apponere
 uolui. scientes nonnullis quī fortasse hæc ignorabant,non
 inuideant, nec mihi arrogatiæ tribuāt si non nulla studio do
 cēdi,quæ fortasse quibuscūq̃ friuola uidebūtur,non omitto:et
 ex hiis puto humidorum/et siccorum mēsuras antiquas repe
 riri/et nōis satis commode conferri posse. p̃ quoz̃ pleniore
 tractatu ex occasiōe pedis aliqua de mēsuris terræ et spacio
 rum addere libet/quas omnes Columella libro.vi.ponit: et
 declarat:quē locum hic citare sufficeret:et si Varro/Plinius
 fere eadem scribant / sed ex Columella quædam pauca bre
 uissime colligam,ut easdem nostris conferre possim,et a mi
 nimis ordiar:superius diximus sexdecim digitis constare pe
 dem / quinꝑ pedibus passum antiqui constituerunt.centum
 et uiginti quinꝑ passibus stadium.octo stadis milliarium,a
 mille passibus:quia tot constat appellatum: Et hiis mensu
 ris antiqui et maxime latini passim interualla regionum: et
 prouinciarum metiebantur:ut omittam schenos qui trigin
 ta stadiis/et parasangas quæ quinquaginta constabāt. Agri
 colæ uero aliis ex eisdem tamen principiis confectis uteban
 tur.s. pede & digitis:ut Plinius libro decimo octauo cap.iii.
 Varro libro primo cap.x.Et Columella loco superius adu
 ſto attestantur: ex quibus duas solummodo nunc adducam,
 quæ frequentiores fuerunt.Et ideo eas declarare, & nostris
 conferre operæpretium fore uidetur:aliæ ibidem,& alibi le
 gi possunt quibus nihil addi conuenit. Sed tātummodo has
 duas adducere,& conferre libet.actus,& iugera frequentissi

ma, & fere communes fuerunt antiquorum agricularum mē-
suræ, & maxime Romanorum. actus undiq; pedibus centum
& uiginti conficitur: duplicatus quocunq; eius latere iuge-
rum sit, quod pedes ducentos / & quadraginta longum esse
debet, & centum & uiginti latum, & in pedes quadratos di-
stributum uiginti octo millia / & octingentos in se habet / ut
superius ex Columella dictum fuit: & in huiusmodi mini-
mas partes diuiditur. Quia aliter commode huiuscemodi
spatia metiri non possunt: nisi in certas & minimas partes
redigantur. hiis ita constitutis fortasse quispiam requireret,
ut rationem mensurandi agros apponerem: quæ extra pro-
positum uidetur, & per Columellam auctorem luculentissi-
mum loco superius adducto satis commode conscribit: sed
quia codex in plurimis / & præcipue in numeris, in quibus to-
ta uis consistit / corruptus est: operæ precium fore putauī eius
primæ constitutionis mensurarum, ex qua uniuersa ratio de-
ducitur, nonnulla loca, quæ corrupta sunt, corrigere: & aliqua
interpretari, & declarare, & in primis admonere conuenit
auctorem ipsum iugerum, ut commodius metiri posset, in
Assem constituisse, & in hoc etiam nostri temporis agrimen-
sores immitantur: qui metiendo agros nostros in denarios,
& libras hos distribuunt / & eis computant quantitatem ter-
ræ. As seu libra / ut in sesterio declaratum fuit / ducenta &
octuaginta octo scrupula capit. Ideo iugerum ad eius exem-
plum in totidem partes distribuit: Et quia aliquando etiam
minora terræ spatia ueniunt in extimationem, scrupula diui-
dit in semiscrupula: Et ideo prima pars / & sic minima iugeri
erit quingentesima sepuagesima sexta totius: quia tot semi-
scrupula in assem cadunt, & in hoc numerus corruptus in Co-
lumella posset aliquibus errorem inducere. Legitur enim nu-

mero scrupulorum, videlicet ducetorum & octuaginta octo.
sed duplicatus legi debet : & sic quingentorum septuagin-
ta sex. hiis ita constitutis unicuique harum partium suos pedes
proportione ex summa viginti octo millium, & octingento-
rum tribuit quibus quadratis diximus iugerum constare. po-
namus exemplum : in prima parte ut clarius reliqua intelli-
gantur, & in hoc officio interpretis Columellæ fungamur. di-
viditur iugerum in quingenta & septuaginta sex semiscrupu-
la : quia tot numero in assem cadunt : & unicuique harum par-
tium quinquaginta pedes tribuantur. Si quingenties septua-
gies sexies, id est pro numero semiscrupulorum multiplicen-
tur, viginti octo mille / & octingenti esse reperientur : Ita-
que in huiusmodi parte iugeri quinquaginta pedes quadra-
tos esse dicas : uel si in scrupula diuidas, qui sunt ducenti &
octuaginta octo in huiusmodi parte centum pedes quadra-
tos inesse reperies : & sic proportionem reliquarum partium
usque ad integrum assem / quo iugerum intelligitur computan-
do ratio deducenda est / ut clara sit. & codex pluribus in locis /
& maxime in numeris corruptus hac ratione / & computatio-
ne corrigi potest : quam ulterius fortasse prosecutus fuisset
in mensuris agrorum / & distributione plantarum declaran-
do / & interpretando Columellam : nisi extra propositum ui-
sum fuisset / & ueritus essem id mihi potius arrogantia quam stu-
dio docendi ascribi. Cum neque eruditius / neque elegantius res
pertractari possit. aliqui tamen loci corrupti corrigi pos-
sent : sed non deerunt : qui melius quam ego intelligant, & corri-
gant. Iam satis superque sit mihi homini occupatissimo : &
variis & molestissimis negotiis implicito : & ut alia omit-
tam, iam decem filiorum patri sestertio iam pluribus annis
perfecto ad demonstrandos antiquorum mores, hac pau-

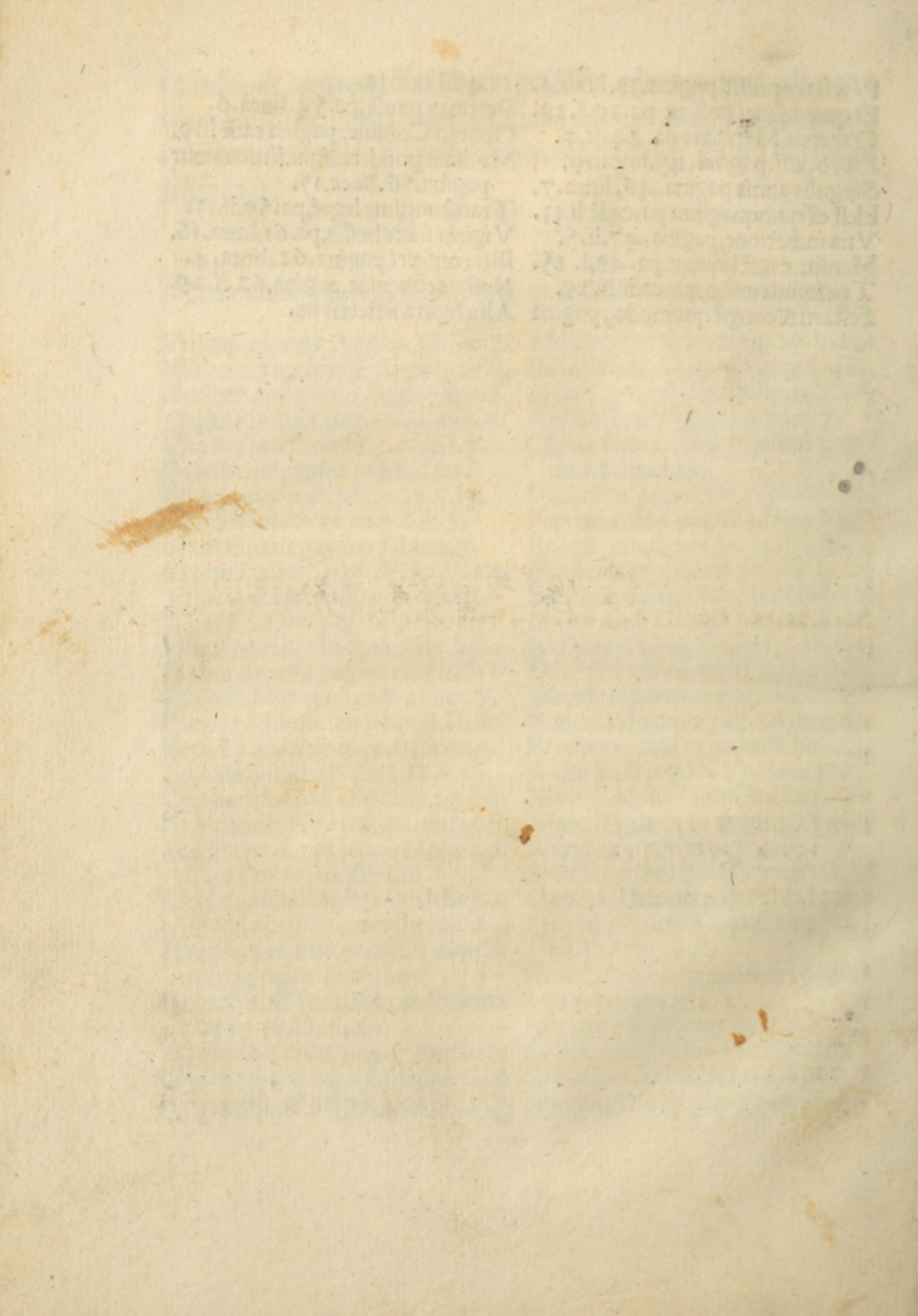
ca insuper aggregasse / & congesisse , pleraque uero alia quæ olim studio vigente comentauerā negotia nūc supprimunt: quæ tamen & ipsa aliquādo fortasse edentur si vita & otium suppetat.

F I N I S.

Quæ absente auctore librariorū in curia corrupta sunt sic corrigito.

Priscorū nūmorū , pagina.1. linea.2.	Multiplicari deberent. p.19. li.20.
Et necessaria, cōpisse pagina.3. li.3.	Ibi legit hoc. Deciens huius decies.
Et cōmodo repertas, pag. eadē li.6.	Si corrupte, uel aliud &c. p.19. li.26.
Quem furatum pagina.4. linea.9.	Apponi defierit pagina.20. li.7.
Causam præstiterint. p. eadē. l.7.	Capite decimo circa mediū paginæ.22. linea.13.
Potest: si ad pagina eadem. l.21.	Denariorū poposcisse. p. eadē. l.29.
Illi, & postea mali pagina.5. li.13.	Per duo. ll. & s. pagi.23. linea.14.
Conditiones federum. p.6. li.5.	Eadem pene figura pa. eadē li.15.
Diuerfissimis pagina.7. linea.7.	Eandem libro eodem pa. eadē li.29.
Centum talento pag. eadem. li.24.	Emptam sed reuocata p. eadē. l.30.
Videri possunt pagina.8. linea.3.	In vita Aelii Caballi pag.23. li.21.
XV. M. assium pagina.9. linea.5.	Existiment Cum in nulla p.25. li.3.
Huiusmodi denariorum p.10. l.5.	Diuerfimode existimat p. eadē li.9.
De hoc denario pagina eadē li.6.	De eius rapacitate pag. eadē. li.29.
Lxxxiiii. M. pagina eadem linea.7.	Nunc aliud agentī pag.26. linea.1.
Pondus denariorum pa. eadē. li.20.	Et maxime cum ea pa. eadē. linea.4.
Fecisse coniecturam pa.11. linea.4.	Recto sensu pagina.27. linea.12.
Sed qua alterum pagina.12. li.16.	Xlv. m. pagina eadem linea.17.
Qui scribit. C. Cæsarem. p.13. li.1.	Materia præcipui pagina.28. li.1.
Et Varrone libro pag. eadem li.29.	Primo demonstrat pagi. eadē. li.6.
Addita tertia parte unius scilicet de narij pagina.16. linea.12.	Spiculatoribus diuississe p. eadē. l.12.
Ducētis quinquaginta denariis pro singulo pagina eadem linea.22.	Quartæ Decadis pag. eadē li.26.
Eandem summam promissi diuersis pagina eadem linea.29.	Qui fere septem scrupulorum pagina.32. linea.27.
Aquerbia, Cū ad multiplicationem pagina.18. linea.16.	Coniectura Comprehendi: pagina eadem linea.30.
Apposita fuerint pag. eadem li.17.	Armore fideiussores pa.34. li.22.
Quantitatē p se reperiūt. p. eadē. l.19.	Et cum mos pagina.35. linea.27.
Item de pari & impari. p. eadē. l.27.	Cui bello Gallico pag.36. li.13.
	Mos est persolui pag.37. linea.9.

Præstare possit pagina. 38. linea. 6.	49. linea. 18.
Et quæ adduci possent pa. 39. l. 28.	Pertinax nimia , pa. 54. linea. 6.
Centenas Myriadas pa. 44. li. 7.	Opimio Consule , pagina eadē li. 9.
Libro. xiii. pagina. 45. linea. 19.	Modium pondere liquidum metiamur
Singulis annis pagina. 46. linea. 7.	pagina. 56. linea. 15.
Idest ex quinquaginta pa. eadē li. 13.	Transseuntibus legat , pa. 59. li. 13.
Vna indictione , pagina. 47. li. 5.	Viginti sex & bessis , pa. 61. linea. 16.
Mensuræ igitur liquor , pa. 48. l. 25.	Illis conferri , pagina. 62. linea. 4.
Triticum a milio , pa. eadē li. 29.	Nostris cōueniāt , pagina. 62. li. 29.
Sestarii & congii quomodo , pagina	Alia figura sestertii 45.

Med. Hist.
Incun
378

